Jaargang 12 no 4 april 2005

Nader Bekeken

In dit nummer o.a.

Kroniek
Vrijgemaakt
Geestelijke strijd

Thema
Naar de Schriften

Rondblik
Het Nederlandse koningschap
De verkondigende evangelist

Gemeentebreed
Is bidden domineeswerk?

Boek van de maand
Calvijn over de Drie-eenheid

Persrevue
Hedendaagse frontlinies
Godsdienstvrijheid

Treurende Jeremia, Rembrandt

Zoekt de vrede voor de stad waarheen Ik u in ballingschap heb doen wegvoeren, en bidt voor haar tot de HERE, want in haar vrede zal uw vrede gelegen zijn.

Jeremia 29:7

Op 4 mei hopen we de doden te herdenken die in de Tweede Wereldoorlog het slachtoffer werden van de Duitse bezetting. Op 5 mei vieren we feest. Op 5 mei 1945 werd Nederland bevrijd van Duitse overheersing. Kort na de oorlog werden predikanten die in de oorlog tegen de Duitsers hadden gepreekt, 'nationalisten' genoemd. Omdat ze zich niet bij het feit van de bezetting hadden neergelegd.

Oorlogstijd

Positief verblijfsbevel

Schriftlicht **M. de Meij**

In oorlogstijd hebben sommige gereformeerden zich op een bepaalde manier op Jeremia 29:7 beroepen: Jeremia roept daar op om de vrede voor Babel te zoeken. Je zou de vrede voor de Nederlandse samenleving moeten zoeken. Ook al deelde de bezetter de lakens uit. Graafwerk voor de Duitsers hoefde je bijvoorbeeld niet uit de weg te gaan. Want de Duitsers zouden een wettige overheid zijn. Je mocht niet naar Radio Oranje luisteren. Want dan zou je in verzet komen tegen de overheid. Waarom moesten de Duitse bevelhebbers gehoorzaamd worden? Je moest gehoorzaam zijn, omdat God de Duitsers gestuurd had om ons volk voor zijn zonden te bestraffen. Vanaf sommige gereformeerde kansels werd verzet als 'nationalisme' gebrandmerkt. Was het dat ook? Was dit de juiste manier om Jeremia 29:7 uit te leggen?

Nader Bekeken *colofon*

Nader Bekeken is een periodieke uitgave van de Stichting Woord en Wereld en verschijnt 11 keer per jaar.
De Stichting geeft tevens een serie Cahiers uit tot versterking van het gereformeerde leven.

Dagelijks Bestuur van de Stichting Woord en Wereld
Ds. P.L. Storm, voorzitter
Mr. A. Niemeijer, secretaris
A. Vreugdenhil, algemeen adjunct
W.A. Dreschler, penningmeester

Redactie Nader Bekeken
Dr. H.J.C.C.J. Wilschut, eindredactie
Drs. H.J. Boiten
Dr. A.N. Hendriks
Drs. J.W. van der Jagt
Ds. P.L. Storm
M.J.A. Zwikstra-de Weger

Redactiesecretariaat
Dr. J. Kooistra
Hemsterhuislaan 3, 9752 NA Haren
Tel/fax 050 - 5344508
E-mail: jkooistravis@home.nl

Medewerkers Nader Bekeken
Ds. J. Beekhuis, Zeewolde
Ds. C. van den Berg, Amersfoort
Ds. H. van den Berg, Berkel en Rodenrijs
Drs. L. Bezemer, Wezep
Drs. F.J. Bijzet, Emmen
A.C. Breen, Armadale, WA
Drs. J.J. Burger, Axel
Drs. A. Capellen, Rotterdam
Prof. drs. D. Deddens, Hoogeveen
Dr. ir. H.B. Driessen, Hengelo
Ds. H. Drost, Houten
Ds. K. Folkersma, Spakenburg
Ds. G.E. Geerds, Ommen
Ds. H. Geertsma, Assen
Drs. B.P. Hagens, Soest
Ds. M. Heemskerk, Nijkerk
Drs. P.A. Heij, Soest
Drs. A. Kamer, Hoogland
Prof. J. Kamphuis, Ommen
Ds. R. Kelder, Nijkerk
Ds. J.H. Kuiper, Assen
Prof. dr. G. Kwakkel, Kampen
A. van Leeuwen, Papendrecht
Drs. H. van Leeuwen, Berkel en Rodenrijs
Drs. M. Nap, Leerdam
Ds. P. Niemeijer, Den Helder
Prof. dr. F. van der Pol, Hattem
Ds. R.Th. Pos, Ommen
Ds. P. Schelling, 's-Hertogenbosch
G.J. Schutte, Zeist
Ds. M.H. Sliggers, Hoevelaken
G. Slings, Papendrecht
J. Veenstra, Emmen
E.A. de Visser-Oostdijk, Hamilton, Can.
Ds. J. Wesseling, Ede
Ds. Joh. de Wolf, Amersfoort
Ds. G. Zomer Jzn, Hoogland

Vormgeving, fotografie: Studio Bert Gort BNO, Leek
Internet: www.woordenwereld.nl
Hier is een register op alle jaargangen beschikbaar.
Druk en Administratie: Scholma Druk bv, Postbus 7, 9780 AA Bedum. Telefoon 050-301 36 36

Cd: Nader Bekeken is ook op cd verkrijgbaar.
Inlichtingen: Chr. Bibl. voor Blinden en Slechtzienden, postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. 0341-565499.

Abonnementen: Postbus 7, 9780 AA Bedum,
Telefoon 050-301 36 36. E-mail: woordenwereld@scholma.nl

Abonnementsprijs	**acceptgiro**	**machtiging**
	31,25	30,50
Nader Bekeken, tevens abonn. op de cahiers	27,50	24,75
Studenten Nader Bekeken	14,75	13,75
Cahiers	6,65	6,65
Losse verkoop cahiers	8,75	8,20

Abonnees die cahiers nabestellen: 6,65 + porto
Bankrekening 39.50.36.046 Hardinxveld-Giessendam.
Het abonnement loopt per kalenderjaar; opzeggen voor 1 december.
ISSN 1380 - 3034

Wettige overheid?

De profeet Jeremia verzette zich tegen de acties van valse profeten, die opriepen tot verzet tegen Nebukadnessar. Chananja en Semaja riepen op om niet te veel naar Jeremia te luisteren. Zij zagen de Babyloniërs niet als wettige overheid. Jeremia was wel van mening dat God de Baylonische overheid had aangesteld. Dat had God zelf hem geopenbaard. Ook had koning Sedekia een eed van trouw gezworen aan Nebukadnessar (Ez. 17:13). Opstand tegen een wettige heerser is verkeerd. Opstand tegen een vreemde heerser niet. Koningin Wilhelmina had geen eed afgelegd richting Hitler. Zonder oorlogsverklaring was hij ons land binnengevallen. Vanuit Londen werd opgeroepen de oorlog voort te zetten. De Duitsers waren niet de wettige overheid.

Exemplarisme

De manier waarop sommige gereformeerden zich in de oorlog op Jeremia 29:7 beriepen, was niet vrij van 'exemplarisme'. Een 'exempel' is een voorbeeld. Het zich op een gemakkelijke manier op een situatie in het Oude Testament beroepen, kun je exemplarisme noemen. Dan trek je een makkelijk lijntje van toen naar nu. Als Jeremia oproept om niet tegen Babel in verzet te komen, dan zou dat volgens sommigen ook in de bezettingstijd hebben moeten gelden. Maar, lag de situatie voor Jeremia niet anders? De situatie was anders. Jeremia had een goddelijke openbaring gekregen dat de ballingschap zeventig jaar zou duren. Jeremia wist dat Chananja binnen een jaar zou sterven. Niemand wist echter wanneer Hitler zou sterven. Jeremia had van de Heilige Geest een bijzondere openbaring gekregen. Die gold alleen in die situatie en in die tijd. Om hieraan een richtlijn voor de oorlog met Duitsland te ontlenen, is een vorm van exemplarisme. Een stuk lijdzaamheid onder de Nederlandse bevolking had te maken met een verkeerde manier van bijbellezen. Terecht voerden B. Holwerda, K. Schilder en M.B. van 't Veer een vurig pleidooi voor heilshistorische prediking in de Gereformeerde Kerken. Christologische prediking vraagt aandacht voor Gods werk in Christus. Door zijn Geest. Deze prediking stelt de voortgang van Gods werk door de eeuwen heen in het licht.
C Trimp heeft naast de voortgang van Gods werk ook de omgang met de drieenige God voor het voetlicht gehaald. Exemplarische prediking is een gevaar. In de oorlog werkte een verkeerde uitleg van Jeremia 29:7 passiviteit in de hand. Het keerde zich tegen die mensen die zich verzetten tegen de Duitse bezetter.

De ballingschap

Een deel van de bevolking van Jeruzalem is reeds naar Babel gedeporteerd. Jeremia is zelf nog in Jeruzalem. Koning Jojachin, ook wel Jechonja genoemd, is met de koningin-moeder en vele anderen naar Babel weggevoerd. Naar de boeteprofeet Jeremia luistert men niet. De man 'jeremieert' alleen maar. Hij doet niet anders dan klagen en jammeren! Hij benadrukt de noodzaak van onderwerping aan Babel. Naar de valse profeten Chananja en Semaja wordt wel intensief geluisterd. Zij staan niet tegenover je. Zij staan naast je. Ze zeggen, wat je zelf al had bedacht. Deze profeten zeggen: 'We zitten in Babel, maar dat zal niet lang meer duren. Hoogstens een jaar of twee. Het valt allemaal wel mee wat ons overkomt.' In opdracht van de HERE gaat Jeremia de ballingen in Babel schrijven dat het niet meevalt. Ze moeten erop rekenen, dat ze zo'n zeventig jaar in Babel zullen moeten verblijven. Jeremia mag zijn brief meegeven met een diplomatieke vertegenwoordiging die koning Sedekia naar Babel stuurt. Sedekia heeft geen bezwaar dat Jeremia's brief meegenomen wordt. Jeremia dringt aan op orde en rust. Sedekia juicht dat toe. Hij heeft beloofd zich aan de koning van Babel te onderwerpen. De bedoeling van Jeremia is evenwel een andere dan die van Sedekia. Hij wil het volk dat in ballingschap is gegaan, troosten. Hij bemoedigt deze mensen, die plotseling uit hun land waren weggevoerd, met de blijde boodschap dat er toch toekomst is.

Ook in Nederland?

Zijn we in ons eigen land inmiddels niet in een soort ballingschap beland? Libertijns, vrijzinnig denkende mensen leggen zichzelf geen enkele beperking meer op. Alles moet gezegd kunnen worden. Of het nu over moslims of over christenen gaat. Vrijheid van meningsuiting loopt uit op het beledigen van mensen die geloven. Verbaal geweld drijft mensen in het nauw. Door de moord op

Theo van Gogh hebben velen alleen maar meer argwaan gekregen tegen de rol van de godsdienst in het publieke leven. Men is van mening dat het geloof naar de privé-sfeer moet worden verbannen. Voor een christen in Nederland voelt dat aan als een ballingschap in eigen land. Sinds kort emigreren er meer mensen dan er binnenkomen.

Positieve verblijfsopdracht

In zijn brief zegt Jeremia dat het niet mee zal vallen voor het volk. Ze moeten er maar op rekenen dat ze wel zeventig jaar in Babel moeten verblijven. Bij terugkeer zullen ze eerder aan hun kleinkinderen dan aan hun kinderen moeten denken. Zeventig verschrikkelijke jaren liggen voor hen. Toch is er een blijde boodschap! God zegt niet dat Hij zeventig jaar afwezig is. Nee, Hijzelf zal erbij zijn in de ballingschap. Daarom krijgen de ballingen een *positief verblijfsbevel*. In opdracht van de HERE zegt de profeet: 'Bouw huizen en ga daarin wonen, leg tuinen aan en eet van de opbrengst, ga huwelijken aan en verwek zonen en dochters, zoek vrouwen voor je zonen en huw je dochters uit, zodat zij zonen en dochters baren. Jullie moeten in aantal toenemen, niet afnemen' (Jer. 29:4-6). Veel jonge mensen in Babel bleven ongehuwd. Omdat ze dachten spoedig naar Palestina terug te keren. Hoewel Jeremia zelf ongehuwd is, geeft hij het advies om wel te trouwen. Er moet straks een jong volk gereed staan om terug te keren. De zeventig jaren hoeven geen nutteloze tijd te zijn. De tijd mag positief worden ingevuld. Wat ze thuis zouden doen, moeten ze ook nu gewoon gaan doen.

Opdracht ook voor ons?

Sommige Nederlanders hebben gezegd dat ze gingen verhuizen. Het is hier onveilig. Sommige christenen zeggen dat je jezelf als kerk maar beter terug kunt trekken uit de samenleving. Iedere Nederlander is natuurlijk vrij om zijn eigen plan te trekken. Wie wil emigreren, is daar vrij in. Maar wie hier blijft wonen, mag zijn tijd positief invullen. De HERE geeft ook ons een *positief verblijfsbevel*. Als je een huis bouwt, je tuin bijhoudt, als jong stel gaat trouwen, dan mag je vertrouwen op Gods zegen. Ook mag je kinderen krijgen om straks Gods nieuwe aarde te bevolken. Er is veel mis in Nederland. Daarom vraagt God ootmoed van ons. Net als Israël in de ballingschap moeten we ons verootmoedigen onder zijn oordeel. Als we dat doen, is er toch toekomst in Nederland. Als we dat doen, zegent de HERE ons.

Winst van deze situatie

Een volk in ballingschap maakt een moeilijke tijd door. De Israëlieten verlangden terug naar Palestina. Hoe kan de profeet dan zeggen dat terugkeer er voorlopig niet in zit en dat de dienst aan God ook wel zonder tempel kan? Zo makkelijk was het niet. Voor een huwelijk had een Israëliet de tempel nodig. Aan het bouwen van een huis, aan het kopen van een akker kwamen plechtige gebruiken te pas. Hoe moest dat dan als er geen priesters dienst deden in de tempel? Hoe kan Jeremia met een bijna ketterse gedachte aan komen zetten: dat het ook wel zonder tempel kan? Jeremia bedoelt echter, dat je de heilige God ook kunt aanbidden in Geest en in waarheid. Zoals het na Pinksteren werd. In Nederland valt de christelijke entourage ook weg. Net als voor het volk in Babel. Nederland wordt onheiliger. Kerken moeten soms beveiligd worden. Toch mogen we God dienen in Geest en in waarheid. En zingen: 'Dat ik doch vroom mag blijven, uw dienaar 't aller stond.' We kunnen in deze tijd ook winst boeken. Als de entourage wegvalt, gaan we onszelf intensiever op ons hart richten. De Heilige Geest maakt van ons hart steeds meer een tempel. Winst uit verlies!

De vrede voor Babel zoeken

De profeet geeft niet alleen een positief verblijfsbevel aan Gods volk in ballingschap. Hij doet er nog een schepje bovenop met de woorden: 'Zoekt de vrede voor de stad waarheen Ik u in ballingschap heb doen wegvoeren.' In oorlogstijd werden deze woorden door sommigen dus exemplarisch uitgelegd. Je mocht je niet verzetten tegen de Duitsers. Je moest de vrede zoeken voor de samenleving door je aan hen te onderwerpen. In oorlogstijd was dit een vreemd advies, dat van landverraad getuigde. Dat was het resultaat van een

Nader Bekeken *inhoud*

Schriftlicht
Positief verblijfsbevel 97
M. de Meij

Kroniek
Vrijgemaakt 101
Geestelijke strijd 103
H.J.C.C.J. Wilschut

In memoriam
In memoriam ds. J. Kok (1920-2005) 105
J. Kamphuis

Thema
Naar de Schriften 106
J.W. van der Jagt

Column
Serving of saving? 111
G. Zomer

Toespraak opening GS
Toespraak bij opening GS Amersfoort-C 2005 112
H.J. Boiten

Rondblik
Het Nederlandse koningschap 114
C. Hoksbergen

De verkondigende evangelist 117
H. Drost

Gemeentebreed
Is bidden domineeswerk? 119
A. Bas

Boek van de maand
Calvijn over de Drie-eenheid 120
A.N. Hendriks

Gedicht
Opent uwe mond, Anne Schipper 123
G. Slings

Persrevue
Hedendaagse frontlinies 124
Godsdienstvrijheid 126
G.J. Schutte

stukje exemplarisme, dat een gemakkelijke link legde tussen toen en nu. De situatie waarin Jeremia profeteerde, was uniek. De lijn valt niet zomaar door te trekken. Toen mocht het rijk van Nebukadnessar niet ondergaan, omdat Juda dan geen toekomst meer had. Van Juda hing het heil van de wereld af. Daarom moest je toen de vrede voor Babel zoeken. Want als Babel onderging, ging Juda ook kopje onder. Dan zou de Christus niet uit Juda geboren worden. En daarom de vrede voor Babel zoeken, waar Gods volk woont.

Bidden voor Babel

De profeet roept niet alleen op loyaal de belangen van Babel te behartigen. Hij roept ook op om voor Babel te bidden. Hij schrijft: 'In haar vrede zal uw vrede gelegen zijn.' Het gaat om vrede met een bepaalde diepte. Vrede komt er door het verlossende bloed van Jezus Christus. De vrede heeft ook een bepaalde breedte. Je kijkt bij je bidden ver om je heen. Je bidt voor anderen dan jezelf. Je bidt voor de Nederlandse samenleving, zoals Abraham voor Sodom en Gomorra bad. Je bidt voor probleemjongeren in de stad. Voor vrouwen die gedwongen werkzaam zijn in de prostitutie. Voor daklozen. Moet je ook voor junks en dealers bidden? Moet je bidden voor al die mensen? Moet je bidden voor Babel waarin we ballingen zijn? Ja, voor alle mensen! Je kunt dit gebed eigenlijk alleen maar opbrengen als je in Jezus Christus bent. Buiten Christus voel je jezelf mijlenver boven deze mensen verheven. In Christus kom je erachter dat er maar één soort mensen is. Je hoort er zelf ook bij: verloren mensen! Het is alsof je Christus hoort zeggen: 'Hebt uw vijanden lief, zegent wie u vervloeken, doet wel aan hen die u haten en bidt voor wie u vervolgen.' Ook bidden we om de wijsheid van de Heilige Geest. Want we mogen niet zo opgaan in het leven van Babel, dat het onze ondergang wordt. Nooit mogen we wennen aan een manier van leven die geen toekomst heeft. Aan bestaansvormen die geen ruimte bieden aan God. Er zijn momenten dat je uit Babel weg moet gaan. Je dient de vrede alleen maar, als je de zonde haat.

Bidden voor moslims?

We bidden voor Babel. We bidden niet alleen om vrede voor onszelf. We bidden om vrede voor de grote stad Nederland, waarin we wonen. We bidden voor haar leefbaarheid. Voor de nood in de grote steden. We zijn bezorgd over eenzame mensen. Moeten we ook bidden voor moslims? Eigenlijk weten moslims niet goed wat christenen voor mensen zijn. Ze weten dat Nederland een christelijke natie is. Maar verder maken ze geen onderscheid tussen BNN en de Evangelische Omroep. Het beeld van het christendom is negatief. Het doet de moslim denken aan de kruistochten en aan kolonisatie. Aan Amerika dat Israël ondersteunt. In de grote steden merken moslims weinig van christenen. In de straat gaan op zondagmorgen misschien twee deuren open van mensen die met een bijbel onder de arm naar de kerk gaan. Al zijn er gelukkig ook initiatieven van gereformeerde christenen om christenen en moslims met elkaar in contact te brengen. Moslimterrorisme maakt zich sterk. Niemand weet welke maatregelen nodig zijn. Gebed is het eerst nodige. Gebed om bekering van terroristen die gewetenloze aanslagen willen plegen. Als christen heb je verootmoediging en gebed nodig.

Verootmoediging omdat ook Nederlandse christenen zich schuldig hebben gemaakt aan slavenhandel en uitbuiting van goedkope werkkrachten. Je kunt wel gemakkelijk zeggen dat de wereld van vandaag niet deugt. Je komt wel jongeren tegen in Lonsdalekleding, kleding met een racistisch tintje. Je komt wel politici tegen die Nederland willen opschonen. In gesprek gaan met moslims is beter. En het gebed voor de moslim is het sterkste wapen!

Toekomst

In de vernieuwde relatie tussen de HERE en zijn volk ligt een nieuwe toekomst al vast. 'Ik zal Me door u laten vinden', zegt de HERE, 'ook in een cultuur die tegen Mij gekeerd is.' God is aan het werk in de grote stad die Nederland heet. Je krijgt een positief verblijfsbevel. Daarom mag je hier wonen, werken en trouwen. Wie de vrede voor de stad zoekt, ontvangt zelf ook vrede. Dat is de belofte! En als je gericht bent op de groei van de stad, krijg je ook groei van de kerk. Dan is er vreugde over één zondaar die zich bekeert. Dit houden we vast op 4 en 5 mei: 'Dat ik doch vroom mag blijven, uw dienaar 't aller stond'!

Vrijgemaakt

Misschien stond het persbericht van de werkgroep 'Gods Geest werkt' ook wel in uw plaatselijke kerkbode. 'Op zaterdag 2 april 2005 zal er voor de derde keer een landelijke bijeenkomst worden gehouden, dit keer in de WRZV-hallen te Zwolle. Het thema dit jaar is: "Vrij zijn in Christus!" ... Als sprekers zullen optreden ds. Orlando Bottenbley (middag) en ds. Gert Hutten (avond).' Wanneer dit nummer van ons blad verschijnt, is deze bijeenkomst al verleden tijd geworden. Toch wil ik er alsnog aandacht aan geven. Er staat hier nogal wat op het spel.

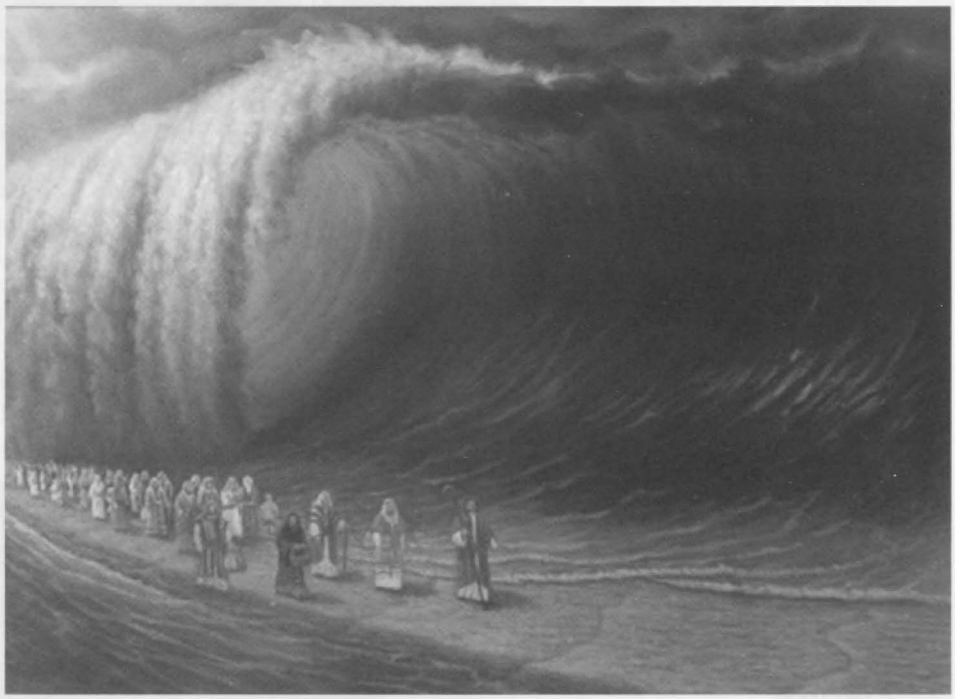

Exodus

Vrij in Christus

Vrij zijn in Christus. Het is een voluit bijbels thema. De vrije paradijsmens kwam door de zonde in de greep van satans dodelijke slavernij. Maar in Christus gaf onze God bevrijding. Een exodus uit satans slavenhuis. Daarvan was de uittocht uit Egypte voorbeeld en voorspel. 'Laat mijn zoon gaan!' (Ex. 4:23). Dus begint de *wet* van de vrijheid (die prachtterm uit Jak. 1:25!) met het *evangelie* van de vrijheid: 'Ik ben de HEER, uw God, die u uit Egypte, uit de slavernij, heeft *bevrijd*' (Ex. 20:2 in de NBV).

De vrijheid waarover de Schrift het heeft, is vrijheid *in Christus*. Om vrij voor God te staan, vrij van schuld en straf, moet je bij Hem zijn. Christus Jezus heeft ons vrijgekocht van de vloek van de wet door voor ons een vloek te worden (Gal. 3:13). Los van Hem is er alleen maar gebondenheid en slavernij. Alleen wanneer de Zoon je vrijgemaakt heeft, word je werkelijk vrij (zie Joh. 8:34v).

Vrij door de Geest

De vrijheid in Christus is een vrijheid door de Geest. Vrijheid is er alleen in de eenheid met Christus. Dat is de eenheid van het *geloof*. Een mens hoeft zich niet door eigen wetsprestaties tot de vrijheid op te werken. Het is bovendien een onmogelijke opgave, het lukt je nooit. Gelukkig. De vrijheid in Christus is een *geschenk*. Die komt naar je toe in de belofte van het evangelie. Daarop leert de Heilige Geest ja en amen zeggen. De Pinksterkerk mag de bediening van de Geest kennen. De belofte van het evangelie wordt verkondigd. En daarmee bindt de Heilige Geest mensen aan Christus. Als Geest van de Heer is Hij de Geest van de *vrijheid* (2 Kor. 3:17).

Het is goed om er elkaar op te wijzen, dat de bediening van de Geest onlosmakelijk verbonden is met het evangelie. De Geest werkt als de Geest van Christus. Hij laat de belofte van het evangelie verkondigen. Dat is de belofte zoals die in de doop wordt verzegeld. U allen die door de doop één met Christus bent geworden, hebt u met Christus omkleed (Gal. 3:27). Het is dan ook bij de doop de toezegging van de Geest, dat Hij toe-eigent wat we in Christus hebben: de afwassing van onze zonden en de dagelijkse vernieuwing van ons leven. Zeg maar het evangelie van Romeinen 6. Wat we rechtens in Christus hebben (de dood van onze oude mens, de opstanding van onze nieuwe mens) en in de belofte gegeven is, werkt de Heilige Geest in ons uit. Waarbij Hij steeds bindt aan het Woord van Christus. Om mensen in de echte vrijheid te laten ademen.

Kroniek **H.J.C.C.J. Wilschut**

Vrijmaking

Tot nu toe lijkt dit verhaal meer op een bijdrage aan de rubriek Schriftlicht dan op een Kroniek. Toch heb ik het nodig, wil ik bij mijn reactie op het persbericht van de werkgroep 'Gods Geest werkt' niet blijven steken in wat losse kreten. De werkgroep presenteert zich als 'een initiatief vanuit de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt. De werkgroep richt zich in eerste instantie op de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt, omdat ze daar graag meer aandacht wil vragen voor de Heilige Geest als Persoon, en hoe Hij door ons heen wil werken, om ons te helpen Jezus te volgen en God de Vader te aanbidden' (citaat uit het persbericht). Dan mag de werkgroep ook op deze achtergrond aangesproken worden.

Daar komt nog wat bij. Juist de Vrijmaking was bedoeld om op te komen

voor de *vrijheid in Christus door de Geest!* Een dwaze leer werd opgelegd. De doop zou spreken van een te veronderstellen onmiddellijke wedergeboorte in het hart van de dopeling. Dan word je voor het werk van de Geest op jezelf teruggeworpen. Terwijl die doop juist spreekt over Christus. Over zijn reinigend bloed en zijn heiligende Geest. Je mag de zekerheid bij Christus zoeken. Daarbij is de belofte je houvast en de doop je garantiebewijs. Zo laat de Geest een mens delen in de vrijheid in Christus. Hij geeft innerlijke zekerheid door te leren bouwen op de zekerheid buiten jezelf.

Het zoeken van de gemeenschap met de Geest begint dan ook niet bij jezelf. De weg van de Geest is die van de belofte en van het geloof. De weg van prediking en sacrament. Daarvoor moet je dan ook niet bij de beweging of de groep zijn. Daarvoor moet je in de *kerk* zijn.

Zwolle

Inmiddels zijn we zestig jaar verder. Een werkgroep met als achtergrond en doelgroep de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt nodigt een baptistenpredikant uit om te spreken over de vrijheid in Christus. En dat in het kader van meer aandacht voor de Persoon en het werk van de Heilige Geest. Mag mijn verstand even stilstaan?

De predikant in kwestie - ds. Orlando Bottenbley - timmert nogal aan de weg. Hardop en resoluut keert hij zich tegen de leer van de Gereformeerde Kerken in Nederland over recht en plicht om de kinderen van de gelovigen te dopen. Die leer blijkt hij niet eens goed te kennen. Hij tekent er min of meer een karikatuur van (zie de Persrevue in ons blad van mei en juni 2004). Maar die hij als overtuigd baptist luidruchtig bestrijdt en zelfs belachelijk maakt.

Dat raakt de vrijheid in Christus door de Geest. Hoe je het ook draait of keert, wie het dopen van kinderen afwijst, verandert daarmee heel het karakter van de christelijke doop. Dus ook wanneer die doop aan volwassenen bediend wordt. Die doop is niet langer een uitroepteken achter de belofte van het evangelie. Maar wordt een uitroepteken achter het geloof van de dopeling. Dus weer: achter het werk van de Geest in het hart in plaats van achter de belofte van de Geest in het evangelie.

Het zou een hele stap vooruit zijn, wanneer dat besef meer ging leven. Meer dan eens kijk je op van de argeloosheid waarvan soms blijk gegeven wordt. Dan heet het: Nou ja, met ds. Bottenbley verschillen we dan wel over het al dan niet dopen van kinderen. Maar verder is het een fijne christen, die we graag uitnodigen om voorlichting te geven.

Even voor de duidelijkheid, van Bottenbleys christen-zijn blijf ik af. Die is hier ook niet in geding. Maar daarmee is nog niets gezegd over de vraag, of hij

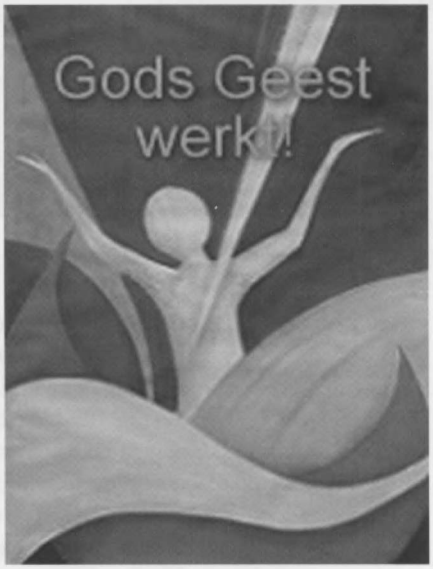

de geschikte persoon is om principieel verantwoorde voorlichting te geven. Ik kan er niet omheen. Gemeten met de maat van de schriftuurlijke gereformeerde belijdenis is Bottenbley een dwaalleraar als het gaat om verbond en doop. En dat zijn bepaald geen bijzaken. Dit raakt inderdaad de vrijheid in Christus door de Geest.

En moet zo iemand gereformeerde mensen voorlichting geven over het thema 'Vrij zijn in Christus!'? En dat op één podium met een gereformeerd predikant? *Hoe kun je betrouwbare voorlichting verwachten, wanneer iemand zo fundamenteel de weg van de Geest scheeftrekt?* Hier kan ik niet anders dan protesteren. Zoals ik ook protesteer tegen het feit dat een dergelijk persbericht in gereformeerde kerkbodes wordt opgenomen. Daaraan stel je je gemeente toch niet bloot? Tot mijn vreugde zag ik ook een kerkbode waarin openlijk excuus werd aangeboden dat in een eerder nummer het persbericht gestaan had: het had niet mogen gebeuren.

De hele gang van zaken is bovendien een klap in het gezicht van vrijgemaakt gereformeerde kerken die in het noorden van het land *geplaagd* worden door de zuigkracht van Bottenbleys gemeente te Drachten. Uit allerlei leeftijdscategorieën zie je ernaartoe vertrekken om zich te laten overdopen. Willen de mensen van 'Gods Geest werkt' beseffen dat er dan door gereformeerde ambtsdragers *vermaand* wordt? En dat met het laten optreden van ds. Bottenbley kerkelijk vermaan op z'n zachtst gezegd gerelativeerd wordt? Zoals je dat vermaan ook relativeert door als gereformeerd predikant samen met iemand als ds. Bottenbley op te treden.

Verdriet

Het doet verdriet zo te moeten schrijven. Alsof je medebroeders en -zusters de les wilt lezen. Laat ook niemand denken dat *Nader Bekeken* de jacht op ds. Gert Hutten heeft geopend. Het gaat niet om personen. Maar om de vraag: waar is het besef gebleven dat de waarheid van Gods Woord *grenzen* trekt? Confessionele grenzen. Kerkelijke grenzen. Hoe kan het ooit samen optrekken: gereformeerd en baptist? Het blijven twee werelden. Die niet echt met elkaar te combineren zijn.

Vind je dat het wel kan? Dan roep je bij je eigen broeders en zusters gevoelens van vervreemding op. Natuurlijk, dan kun je je schouders ophalen. Over al te behoudzuchtige achterblijvers, die het nieuwe tempo niet kunnen bijhouden. Maar er is een vraag die zich steeds meer opdringt: hoe willen we met elkaar gereformeerde kerk zijn in 2005? Sterker nog, willen we nog voluit *gereformeerde* kerk zijn?

Zelfbeproeving

Met het bovenstaande ben ik niet klaar. Onlangs preekte ik in een zustergemeente vanuit Jeremia 23 over de valse profeten. Over mensen die profeteren uit het eigen hart en niet uit het Woord van de Here. In die preek gaf ik aan dat het daarbij nog niet eens altijd om bewuste misleiding hoeft te gaan. Je kunt ook te goeder trouw dwalen. Al

wordt je dwaling er niet minder dwaling van.

Een dag later belde een zuster mij op. Dacht ik bij valse profetie ook aan allerlei leringen in evangelische kring? Dacht ik ook aan ds. Bottenbley? Mijn antwoord was: Als het gaat over verbond en doop - ja, helaas. De zuster kon er voor een deel in meevoelen. Maar wees mij tegelijk op iets anders. Hoe serieuze jonge mensen kunnen stuklopen op de levensstijl van leeftijdsgenoten binnen eigen kerkhuis. Op jongeren die samenwonen en toch naar het avondmaal gaan. Op overmatig alcoholgebruik. Op..., ga zo maar door. Ook de levensstijl kan een factor van belang zijn voor de aantrekkingskracht van de evangelische beweging op gereformeerde kerkmensen en kerkjeugd.

Nu is het moeilijk om hier generaliserende uitspraken te doen. Alsof het met de levensstijl binnen de Gereformeerde Kerken helemaal mis zit. En alsof er binnen evangelische kring in dit opzicht geen vuiltje aan de lucht is. De macht van de zonde laat zich ook daar gelden. Terwijl er velen binnen de Gereformeerde Kerken zijn, die de strijd van het geloof ernstig strijden. Inclusief de strijd om een heilig leven. Mooi dat je dat als dominee vaak van dichtbij mag zien! Met zwart-wit verhalen doe je hier aan beide kanten geen recht.

Tegelijk ligt hier een punt van zelfbeproeving, denk ik. De eerlijkheid gebiedt te erkennen dat de christelijke levensstijl onder ons een kwetsbaar punt blijkt. Bij jongeren. Bij ouderen niet minder. Op de één of andere manier blijken we erg gevoelig voor vormen van stille en soms erg opzichtige secularisatie. Je merkt het wanneer je met je catechisanten praat. Een eigen stijl van uitgaan erop nahouden - dat is voor velen een klus. De omgang met alcohol en seksualiteit - er gebeuren nogal wat ongelukken. Fijn trouwens dat jeugd zo openhartig wil en durft praten! Hier ligt een taak voor ons allemaal. Als wij willen staan voor de rechte leer, dan moet dat doorwerken in het rechte leven. Willen onze grote woorden niet op ons eigen hoofd terugvallen.

Geestelijke strijd

'Geestelijke strijd: hard tegen hart.' Dat was het thema voor het Paascongres dit jaar van de gereformeerde studenten. Demonische krachten en invloeden laten zich gelden. Op dat niveau brandt er een geestelijke strijd los. Het wordt dan ook tijd voor bevrijdingspastoraat.

Bevrijdingspastoraat

Meer dan één spreker op het Paascongres liet zich positief uit over het zogenaamde bevrijdingspastoraat. In dat pastoraat wordt de confrontatie met de demonen aangegaan. Ze worden om zo te zeggen uit hun schuilhoeken opgejaagd. En worden vervolgens uitgedreven met gebeden en bevelen. Overigens is een dergelijk bevrijdingspastoraat er in soorten en maten. Er treden soms regelrechte excessen op.

Van die excessen nam dr. M.J. Paul blijkens het verslag in het *ND* van 18 maart 2005 hardop afstand. Zonder daarbij het verschijnsel 'bevrijdingspastoraat' als zodanig af te wijzen. Integendeel. De nieuwtestamentische confrontatie tussen Jezus en de demonische machten zal de komende tijd in alle hevigheid in onze maatschappij losbarsten. Dat roept om bevrijdingspastoraat. Paul stelde dan ook dat het binnen een theologische opleiding van zes jaar mogelijk moet zijn een programma van een week te besteden aan demonische bevrijding.

Ook de voorganger van de Euregio Christengemeente te Aalten/Bocholt - W. van de Kamp - pleitte in een workshop voor bevrijdingspastoraat (*ND* van 19 maart 2005). De onderbouwing ervoor wordt gevonden in Jezus' uitdrijven van demonen. Wie in Jezus gelooft, zal ook de werken doen die Hij gedaan heeft. Dus...

Kroniek **H.J.C.C.J. Wilschut**

Onderbouwing

De schriftuurlijke onderbouwing van de pleidooien voor bevrijdingspastoraat houdt bepaald niet over. Dan denk ik niet alleen aan wat u daarover in de krant kon lezen. Ik denk ook aan wat er elders aan argumentatie wordt aangevoerd. O ja, je hoort een heleboel bijbel*woorden*. En toch vraag ik me af of het om bijbel*taal* gaat. Het eigen systeem wordt van allerlei bijbelse labels voorzien. Maar of hier de vlag de inhoud dekt?

Want waar zegt de Schrift dat de macht en volmacht van onze Heiland om boze geesten uit te drijven, overgaat op heel zijn kerk? Ik lees in Marcus 16 dat de apostelen gemachtigd worden om demonen uit te drijven. Daar is het één van de tekenen die de apostolische prediking begeleiden. Graag verwijs ik u hierbij naar de uitleg van prof. J. van Bruggen in *Marcus. Het evangelie volgens Petrus* (COT, derde serie, Kampen 1988, p. 401v). Maar nergens blijkt dat het hier gaat om een blijvende volmacht. Laat staan dat er zoiets als 'bevrijdingspastoraat' bedreven moet worden. Het valt dan ook op: er wordt door de apostel Paulus in zijn brieven heel wat aangewezen als gaven van de Geest. Maar over een gave om bevrijdingspastoraat te bedrijven (die volgens de 'kenners' om een bijzondere begaafdheid vraagt, die niet voor ieder weggelegd is), lees je nergens.

Is er dan geen geestelijke strijd, waarbij het hard tegen hart gaat? Jazeker. Leest u er Efeziërs 6 maar op na. Toch verwijst Paulus dan niet naar geoefende bevrijdingspastores. Een christenmens zal de wapenrusting van God aantrekken. Zal zich wapenen met het Woord en het gebed. Vader, leid ons niet in verzoeking, maar verlos ons van de boze. Dat is het gebed van de christen en van de gemeente. Zonder dat dat verzelfstandigd en opgeblazen wordt tot een aparte 'bediening'. Een dergelijke bediening vind je zo niet terug in de Schrift. Zoals je in de Schrift evenmin allerlei gedetailleerde verhalen aantreft over wat de diverse demonen allemaal aanrichten. Het is genoeg te weten dat ze actief zijn. Steeds eropuit om je van de Here te vervreemden. Daarbij kunnen ze alles gebruiken. Ook zaken als ziekte en pijn. Die daarmee op zichzelf genomen nog niet bovennatuurlijk - 'demonisch' - worden. Zo min als de Schrift een uitgewerkte angelologie (= leer over de engelen) heeft, zo min heeft ze een uitgewerkte demonologie (= leer over boze geesten). Alleen al die terughoudendheid zou aan het denken moeten zetten.

Klimaat

Wat hebben gereformeerde studenten te zoeken bij al die verhalen over bevrijdingspastoraat? Niet alleen schiet de schriftuurlijke onderbouwing tekort. Deze verhalen verraden een bepaald klimaat. Dat volgens mij wezensvreemd is aan het gereformeerde belijden. Het verbaast mij dat iemand als M.J. Paul zich daarin kan vinden. Het gereformeerd belijden is hem toch niet onbekend.

Bij dat klimaat denk ik aan een zeker *triomfalisme*, zoals het in sommige evangelicale kringen wordt aangehangen. Dan is zonde een gepasseerd station. En moet je vooral denken vanuit Christus' overwinning. Beide geluiden waren op het Paascongres te horen (zie weer *ND* van 19 maart 2005). Al had dr. W.J. Ouweneel de studenten er - terecht - op gewezen dat we niet alleen delen in Christus' overwinningsglorie, maar ook in de verdrukking die Hij op aarde ondervond (*ND* van 18 maart 2005). Jammer dat Ouweneel daarvoor zelf zo weinig oog heeft, als het gaat om de 'dienst der genezing'. Daar zit voor mij het diepste klimaatverschil. In bepaalde flanken van de evangelische beweging is soms zo weinig oog voor het *kruis*. Zoals Christus het droeg. En zoals wij het nog steeds hebben te dragen.

Horen wij dan niet bij een Heer die overwonnen heeft? Jazeker! Die overwinningsmacht laat Hij blijken in wonderen van geloof en bekering, die Hij bewerkt. Zoals Hij ook voor zijn kerk de weg naar het koninkrijk open houdt. Maar de volle onthulling van zijn overwinningsglorie komt pas op de Jongste Dag. Tot zolang is er de gebrokenheid en de aanvechting. Vandaag krijg je pas oog voor Christus' glorie in het geloof. Het aanschouwen moet nog komen. Christen-zijn is geen succesformule. Wij worden in onze kleinheid en kwetsbaarheid steeds op Christus en zijn beloftewoord teruggeworpen. Daarmee is het ook te doen. We hebben aan Gods genade genoeg. De kracht van God wordt in zwakheid zichtbaar. En dus: in mijn zwakheid ben ik sterk (2 Kor. 12:9-10).

Bij sommigen in evangelische kring begint dat besef door te dringen. Wat dat betreft zijn de geluiden in het blad *Soteria* hoopgevend (zie daarvoor *ND* van 21 maart 2005). Al blijft men opkomen voor het goed recht van een 'dienst der genezing' en een 'dienst der bevrijding', in ieder geval is er de erkenning dat christenen geen voorkeursbehandeling genieten, als het om wonderen gaat. En dat de worsteling met God in deze bedeling ook een teken kan zijn van Gods helende nabijheid. Ik proef openheid voor het gegeven dat er vandaag een natuurlijke gebrokenheid is. En dat je - als je niet oppast - op een oneigenlijke manier kunt omgaan met het gebed. Dat klinkt als een stuk christelijke nuchterheid. Die nuchterheid wens ik ook onze gereformeerde studenten toe. Waarom ik de aanpak van de gekozen thematiek (inclusief de keus van de sprekers) op het Paascongres betreur.

Afgesloten op 24 maart 2005.

www.woordenwereld.nl

In memoriam

In memoriam ds. J. Kok (1920-2005)

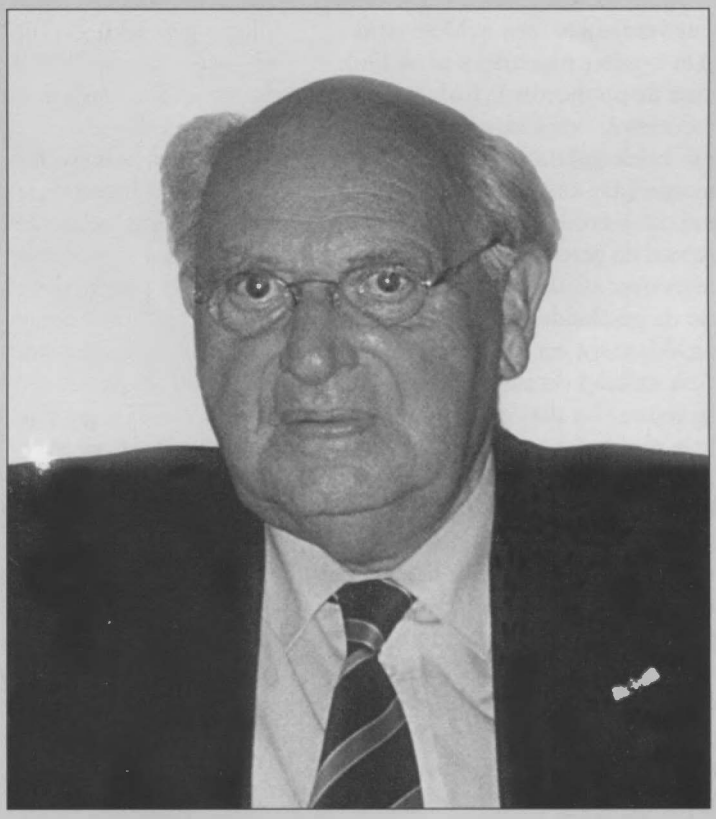

Een menigte indrukken komt boven, nu ik me zet om mijn vriend Jaap Kok te gedenken. Maar de ruimte is beperkt. Dus is het zaak uit die menigte met zorg te kiezen en daarbij dan te berusten in de waarheid van de verzuchting: 'kiezen is verliezen' (J.C. Bloem). Eén herinnering kies ik. Een herinnering die meer dan zestig jaar vriendschap omspant - een vriendschap waarin ik mij zo vaak rijk wist.

In september 1942 kwam ik als student in Kampen aan. Midden in oorlogstijd. Kok was pretor (voorzitter) van het Kamper studentencorps F.Q.I. Hoe gróót was de afstand tussen die aankomende noviet én die praetor corporis!

In november van dat jaar werd prof. K. Dijk vrijgelaten uit het gijzelaarschap in St.-Michielsgestel, waar hij meer dan een jaar werd vastgehouden. Voor de Kamper studenten betekende dit, dat ze een vol jaar geen preekcolleges van Dijk, de toenmalige hoogleraar 'ambtelijke vakken', kregen. Dat gold dan natuurlijk de 'ouderejaars'. Wij studenten van het eerste jaar, de propedeuse, waren daar nog niet aan toe! Tijdens de absentie van Dijk zijn die preekcolleges waargenomen door de hoogleraar kerkgeschiedenis, prof. G.M. den Hartogh. Door de studenten onder elkaar huiselijk 'Gait Marinus' genoemd.

De studenten bereidden prof. Dijk een glorieus welkom in een inderhaast samengeroepen corpsvergadering: op de schouders geheven werd de professor naar een erezetel gevoerd. Toen nam pretor Kok het woord. Wij, 'novieten', hoorden toe, zoals vanzelf spreekt: op de achterste rij. Het was de eerste keer dat ik Kok hoorde spreken in het publiek. Het was een warm, een wélgemeend welkom! De blijdschap straalde eraf: nu zou prof. Dijk zijn preekcolleges weer hervatten! De pretor zal echt wel ook een enkel waarderend woord voor Dijks vervanger gevonden hebben. Maar wat mij in de ziel zonk en daar goed bewaard is gebleven, zijn deze woorden: 'Onder de colleges van Gait Marinus zuchtte menig jong studentenhart: och, geef ons Dijk toch weer.' Dat was 1942.

Meer dan zestig jaar later, eind 2004, verschijnt de dissertatie van Van Staalduine over 'Prof. Dr. G.M. den Hartogh en de Vrijmaking van 1944'. Hoe ver lag die Vrijmaking achter ons, waar zowel prof. Dijk als prof. Den Hartogh radicaal positie tegen hebben gekozen, helaas! Bij de bestudering van dit proefschrift in het begin van dit jaar 2005 kwam mij die blijde ontboezeming van pretor Kok weer voor de aandacht. Ik wilde toch wel graag een impressie van mijn vriend over die interim-colleges van Den Hartogh horen. Ik belde hem - niet wetende dat het in de laatste weken van zijn leven hier op aarde was. Ik vertelde hem mijn herinnering aan dat welkomstwoord uit 1942. Maar de reactie was: "Dat heb ik toen toch niet gezegd?" Ik persisteerde. Het was me toch in de ziel gezonken? Toen zei hij: "Ik zal het in m'n archief opzoeken. Ik bel wel terug." Een paar dagen later had ik hem weer aan de lijn: "Nee, ik heb dat niet gezegd. Het staat niet in de toespraak!" Merkwaardig, dat verschil tussen een archiefstuk én een levende herinnering! Zelf houd ik het er maar op dat dit voor mij gevleugelde woord wellicht iets later, bijvoorbeeld bij een persoonlijk bezoek den heer pretor over de lippen is gekomen en dat in mijn herinnering het een in het ander is geschoven of iets van die aard.

Belangrijker is wat er volgde in dit telefonisch onderhoud. Hij sprak door over wat hem in de preekcolleges van Dijk had geboeid en wat hij altijd had vastgehouden. Dat was dat de hoogleraar altijd er weer op aandrong, dat de preek een 'heldere structuur' moest hebben *ter wille van de gemeente.*

Zelf heb ik Dijk niet meer gehoord. Kort na die corpsvergadering moesten we allemaal onderduiken voor de Duitsers. We konden pas weer 'boven water' komen na de bevrijding in 1945. Dat

J. Kamphuis

Dit In Memoriam is geschreven omdat ds. Kok medeoprichter en eerste voorzitter is geweest van de Stichting Woord en Wereld.

was ook na de Vrijmaking. Maar toen Kok dit vertelde, dacht ik aan wat over Dijk is vastgelegd in het *Biografisch Lexicon* van het Nederlands Protestantisme: 'Met zijn preken ... die uitmuntten door een logische indeling trok hij volle kerken.'

Ik vind de karakteristiek van Kok de voorkeur verdienen: 'een heldere structuur'. Dit typeert niet alleen prof. Dijk, maar ook de predicator J. Kok, verbi divini minister. Een indringende preek met een 'heldere structuur', ter wille van de gemeente! De theologische inzichten van prof. Dijk en ds. Kok bleken in het vervolg van de geschiedenis vaak diametraal tegenover elkaar te staan. Mede vandaar de gescheiden wegen bij de Vrijmaking. Maar tot op hoge ouderdom bleef Kok zich op dit punt dankbaar leerling weten. En dat: 'ter wille van de gemeente'!

Nu komt hier een andere herinnering bij uit een dichtbij verleden. Tot z'n tachtigste jaardag heeft ds. Kok gepreekt. Als emeritus her en der. In een van de gemeenten waar hij af en toe voorging, hoorde hem een oude zuster. Zij is vele, vele jaren door tal van oorzaken 'buitenkerkelijk' geweest tot zij eindelijk echte rust vond in de vrijgemaakte kerk ter plaatse. Zij bracht mij vaak verslag uit van de zondagse prediking, al zei ze wel herhaaldelijk, dat ze veel achterstand in moest halen vanwege al die tijd dat ze niet onder de dienst van het Woord was geweest. Maar als ds. Kok uit Veenendaal voorging, dan (de lezer wil wel begrijpen: niet alléén dan, maar toch) dan was het *feest*: "Ds. Kok heeft bij ons gepreekt. Zó fijn! En ik kon het zo goed volgen. Hij had ook 'punten' in de preek. Daar heb ik altijd zo goed houvast aan!"

Kijk, dat was ds. Kok in het werk dat hem het liefste was: de prediking, én die prediking 'helder gestructureerd' - *ter wille van de gemeente*!

'Helder gestructureerd' was ook de leiding die hij in roerige tijden aan het leven van de kerken heeft gegeven, bijvoorbeeld als preses van de generale synode van Hoogeveen, 1969. Hoe herkende ik in de praeses synodi de praetor corporis van eertijds! 'Helder gestructureerd' was ook de leiding die hij als curator aan de opleiding tot de dienst van het Woord in Kampen heeft gegeven.

Maar nu ik kiezen moet en zo weinig mogelijk *in* dat kiezen moet verliezen, nu concentreer ik vrijmoedig in dit gedachteniswoord alles op dat éne: een 'heldere structuur' in de verkondiging van het heilig evangelie - *ter wille van de gemeente*!

Hoe meer wij in de prediking rekening moeten houden met velen die, helaas, weinig kennis van de Bijbel hebben, met velen die vervreemd zijn van het evangelie, hoe meer het van betekenis is, dat wij predikers niet met een ongestructureerd praatje op de kansel komen, maar met een 'helder gestructureerde' prediking. Daarom heb ik vrijmoedigheid gevonden hier die oude zuster, die zoveel in moest halen van 'verloren jaren', op te roepen als getuige van het heuglijke feit: de zondag was zo rijk als ds. Kok voorging! En: hij was niet meer dan een nederig dienaar van die Heiland die aan de Emmaüsgangers ordelijk 'verklaarde wat er in al de Schriften over hem geschreven stond, en hij begon bij Mozes en de Profeten' (Luc. 24:27 NBV). 'Brandde - zo zeiden die Emmaüsgangers tegen elkaar - brandde ons hart niet toen hij onderweg met ons sprak en de Schriften voor ons ontsloot?' (vs. 32).

Om deze 'brandende harten' ging het onze vóórganger in de návolging van Christus, de Heer, toen hij in zijn dienst 'de Schriften mocht ontsluiten'! Gezegend zijn gedachtenis!

Naar de Schriften

We hebben pas het Paasfeest gevierd. Het feest van de grote en onvoorstelbare gebeurtenis dat onze Verlosser opstond uit de dood. Dit feit doet ons naar een grote toekomst uitzien. Wij verwachten de opstanding van de doden en het leven van de komende eeuw. Zo spreken we in de belijdenis van Nicea. Is deze verwachting wel gegrond? Waar wij op hopen, werpen talloos velen ver van zich. Wie zegt dat het waar is wat de Bijbel zegt? In onze verwachting speelt de Bijbel een grote rol. Dezelfde belijdenis van Nicea zegt dat Christus' opstanding 'overeenkomstig de Schriften' plaatsvond. 'Naar de Schriften', zei de oude belijdenistekst. Zakelijk zegt dat niets anders, maar ik gebruik deze keer die oude formulering. De opstanding van de Here schept niet alleen verwachting voor onze toekomst. Het zegt ook iets over de grond voor onze hoop.

Echt waar?

Hoe het andere collega's vergaat, weet ik niet. Mij valt op, dat op catechisaties steeds vaker wordt gevraagd of de Bijbel wel echt waar is. Hoe kun je weten dat het betrouwbaar is wat er in de Bijbel staat? Ik heb de indruk dat dergelijke vragen vandaag vaker gesteld worden dan pakweg 10 of 15 jaar geleden.

Ongetwijfeld hangt dat samen met het interreligieuze klimaat dat onze samenleving beheerst. Vele religies staan tegenover elkaar, de één minder verdraagzaam, de ander meer. Maar ook de meest verdraagzame overtuiging die ieder z'n eigen geloof gunt, beweert toch zelf de goede overtuiging, de echte waarheid te zijn. Dat klimaat op zich bestrijdt de waarheid van het evangelie al.

In deze atmosfeer is het geen wonder dat een boek als *De Da Vinci Code*, dat het christelijk geloof als een vervalsing voorstelt, tot bestseller uitdijt. En dat de ontdekking van een zgn. brief van Judas wordt uitvergroot tot een vondst van

Thema **J.W. van der Jagt**

formaat, past eveneens in deze sfeer. Is de Bijbel wel echt waar?

Er is ook een andere klimaatsinvloed. Velen worden door het charismatisch denken bekoord. Men zoekt de wonderen van de Geest in de tijd van vandaag. Wat deed de kerk met tongentaal, gebedsgenezing, profetieën en andere ingevingen die de Geest nog geven wil? Wanneer de waarheid en de betrouwbaarheid van de Bijbel omstreden wordt, kan deze zgn. 'vernieuwing' zomaar omslaan tot een nieuw houvast: de waarheid van het evangelie bewezen door wonderen en openbaringen van de Geest vandaag.

Nicea

Nicaenum

De geloofsbelijdenis van Nicea dateert, zoals bekend, uit 325. Dat is ongeveer de tijd waarin volgens *De Da Vinci Code* de vervalsing van het christendom begon. Maar als deze belijdenis zegt dat Christus is opgestaan 'naar de Schriften', kan dat moeilijk als vervalsing worden aangemerkt.

Zoals gezegd, gebruik ik deze keer de oude versie 'naar de Schriften'. Want daarin komt er overeenkomst uit tussen onze belijdenis en de woorden van Paulus in 1 Korintiërs 15 in de bijbelvertaling (NBG-'51) die onder ons (nog) gebruikelijk is. In de gemeente van Korinte - toen al; er is wat dit betreft vandaag geen nieuws! - werd de dwaling aan de man gebracht dat er geen opstanding van doden bestaat. Om deze dwaling te weerleggen schrijft de apostel het uitvoerige en prachtige vijftiende hoofdstuk van zijn brief over de opstanding van Christus, en onze toekomstige en eeuwige heerlijkheid met Hem. Hij vat dan eerst in twee zinnen het evangelie samen dat de Korintiërs van hem hebben gehoord: Christus is gestorven voor onze zonden 'naar de Schriften', en Hij is begraven en ten derde dage opgewekt 'naar de Schriften' (1 Kor. 15:3,4). Hier komt het 'naar de Schriften' in de belijdenis van Nicea vandaan. De kerk is geen biblicistische letterdienares die geen andere dan de letterlijke woorden van de Schrift gebruiken mag. Ze kan en mag in eigen woorden de leer van het evangelie samenvatten. Een prachtig voorbeeld daarvan is de kerkelijke 'vondst' van het woord 'drie-een', waarin de kerk eerbiedig de openbaring over de ene God en de Drie Personen als een voor mensen onbegrijpelijk mysterie naast elkaar laat staan. Maar hier, in de belijdenis van Nicea wordt tot in een woordelijke overeenkomst nagesproken wat de apostel schreef: Christus heeft geleden en is opgestaan op de derde dag 'naar de Schriften'. Dat het wonder van de opstanding 'naar de Schriften' is gebeurd, behoort tot de inhoud van de evangeliepredikiging en vormt mede de inhoud van ons geloof en onze belijdenis! We geloven wat de Schriften zeggen en dat deze vervuld werden toen de Here opstond uit de dood. De Schriften en de vervulling daarvan zijn de grond voor ons geloof.

Oude Schriften

De Schriften die Paulus bedoelt, zijn natuurlijk de *oude* Schriften, de boeken van het Oude Testament. Wij geloven dat deze boeken het Woord van God zijn. Zo presenteren zij talloze keren zichzelf. We noemen daar iets van en maken daarbij o.m. gebruik van de keur van schriftplaatsen waarin H. Bavinck dit zelfgetuigenis van de Schrift aanwijst (*Gereformeerde dogmatiek* I, p. 358v).

De profeten worden door God geroepen, zoals bijvoorbeeld Mozes (Ex. 3), Jesaja (Jes. 6), Jeremia (Jer. 1) en Amos (Am. 3:7v; 7:15). Daarbij moest de Here nogal eens hun eigen bezwaren overwinnen, zoals bekend is van Mozes (Ex. 3), Jeremia (20:7) en Amos (3:8). We lezen van Mozes dat hij de woorden van God aan het volk overbracht (Ex. 19; verg. Ex. 34:29v). Hij hoorde de stem van de Here vanaf het verzoendeksel spreken (Num. 7:89). De profeten introduceren hun profetie vaak met 'zo zegt de Here', of woorden van gelijke strekking. Ze voeren de Here God zelf sprekend in (Joz. 24:2v; Joël 1:1; Ez. 1:3; 2:1 etc.). De Here geeft herhaaldelijk bevel om de profetie op te schrijven, zoals in Exodus 17:14; 24:3; Deut. 31:19; Jer. 25:13; 30:1; Ez. 24:1 etc. Deze en nog vele andere plaatsen uit het Oude Testament laten zien dat de oude Schriften zelf zeggen dat zij het Woord van God zijn.

De apostel Paulus neemt dat zelfgetuigenis over. In 2 Korintiërs 6 noemt hij verschillende beloften uit het Oude Testament over de gemeenschap tussen God en zijn volk. Leviticus wordt geciteerd (26:11v). Exodus noemt hij (37:27). Twee profetieën van Jesaja (52:11; 43:3) en de profetie uit Jeremia 31:9. Hij verbindt deze profetieën aan elkaar onder de noemer 'gelijk God geproken heeft' (6:16). Stefanus typeert de ongehoorzaamheid aan de profetie als verzet tegen de Heilige Geest (Hand. 7:51). Petrus zegt dat David in Psalm 2 door de Heilige Geest gesproken heeft (Hand. 4:25). Hetzelfde zegt de Here Jezus over Psalm 110 (Mar. 12:36). Dat is ook het eigen getuigenis van David in 2 Samuël 23:2. Zacharias zingt dat God door de profeten gesproken heeft (Luc. 1:70). Volgens Matteüs zei de Here door de profeet Jesaja dat de maagd zwanger zou worden (Mat. 1:22; Jes. 7:14). Ook de herhaalde verwijzing naar het Oude Testament met de zinsnede zoals 'aldus staat geschreven', of 'gelijk geschreven staat', getuigt van het besef dat de oude Schriften het Woord van God zijn.

Zo horen we ook de Here Jezus spreken. De Schrift kan volgens Hem niet gebroken worden (Joh. 10:34). In zijn

strijd met de duivel is het 'er staat geschreven' het einde van alle tegenspraak (Mat. 4:4,6,10). Zijn onderwijs in de Bergrede gaat ervan uit dat het onderwijs van Mozes gezag heeft: niet één titel of jota zal vergaan (Mat. 5:17-48). Dat onderwees Hij met gezag (Mat. 7:29). Hij aanvaardde het gezag van de Schriften ook voor zijn eigen leven. Daarom liet Hij in Getsemane geen engelenlegers voor zich strijden. Want 'hoe zouden dan de Schriften in vervulling gaan die zeggen dat het aldus geschieden moet' (Mat. 26:54)?

Als Paulus aan Timoteüs schrijft dat heel de Schrift door God is ingegeven (2 Tim. 3:16), dan doelt hij op de heilige Schriften van het oude verbond (vs. 15) en dan zegt hij niets anders dan wat deze Schriften in den brede zelf getuigen. Is het waar wat de Bijbel zegt? De Schriften getuigen zelf dat wij daarin te maken hebben met het Woord van God. Spreekt God de waarheid niet?

Vervulling

Christus is opgestaan 'naar de Schriften'. De opstanding is de vervulling van de profetie. Daar leggen alle evangelisten de nadruk op. Tegelijk verzetten ze zich ertegen dat hun boodschap een vervalsing van menselijke fantasie zou zijn. Ook is het niet dat zij 'geloven omdat ze nu eenmaal geloven', een zeer individuele ervaring waarop het evangelie is gegrond.

Immers, aanvankelijk zwegen de vrouwen over wat ze meemaakten bij het graf (Mar. 16). Er is ongeloof (Mar. 16:13). Dat is zelfs zo sterk, dat de Here hun daar verwijten over maakt (Mar. 16:14). Johannes zegt dat ze de Schrift nog niet kenden (Joh. 20). Hun inzicht in de Schriften was niet zodanig dat zij de opstanding verwachtten. Laat staan dat zij zelf op het idee kwamen of de ervaring hadden dat dit wonder had plaatsgehad. Daar moest de opgestane Heer zelf aan te pas komen.

Hij is het die aan zijn leerlingen de Schriften uitlegt. 'Dat gij niet gelooft alles wat de profeten gesproken hebben. Moest de Christus dit niet lijden om in zijn heerlijkheid in te gaan? En Hij begon bij Mozes en bij al de profeten en legde hun uit wat in al de Schriften op Hem betrekking had.' Zo legde Hij onderweg naar Emmaüs de Schriften uit (Luc. 24:25-27). Hetzelfde deed Hij later die avond in de kring van zijn discipelen. Hij verklaarde: 'Dit zijn mijn woorden die Ik tot u sprak toen Ik nog bij u was, dat alles wat over Mij geschreven staat in de wet van Mozes en de profeten en de psalmen, moet vervuld worden. Toen opende Hij hun verstand, zodat zij de Schriften begrepen' (Luc. 24:43-45). Wat de discipelen niet uit de Schriften en ook niet uit het onderwijs van de Here zelf hadden begrepen, is na zijn opstanding duidelijk gemaakt. Dat is niet de vrucht van hun eigen denken of voorstellingsvermogen. Het wilde er bij hen alleen maar in, doordat de Here hun verstand daarvoor opende. Wat in geen mensenhart opkwam (1 Kor. 2:9), heeft Hij geopenbaard. Hij bevestigde de waarheid en de betrouwbaarheid van het Woord dat God gesproken had. 'Opgestaan naar de Schriften' - niet alleen zijn graf ging op Pasen open. Ook de Schriften zijn toen opengegaan.

De Zoon is de kroon

Toen werd nog duidelijker dan voorheen dat de Schriften over Jezus gaan. Hij is er de *inhoud* van. Tegen de geleerden die de Schriften bestudeerden om daarin eeuwig leven te vinden, zei Hij al: 'deze zijn het die van Mij getuigen' (Joh. 5). En in de vervulling komt Hij zonneklaar naar ons toe als onze God. Dat ontdekte bijvoorbeeld Tomas, toen hij een week na de opstanding de Here zag: 'Mijn Here en mijn God' (Joh. 20). En Paulus schrijft aan de gemeente in Rome, dat hij het evangelie verkondigt dat God van tevoren door de profeten beloofd had - ook hier het 'naar de Schriften' - over zijn Zoon, die door zijn opstanding uit de doden is verklaard Gods Zoon te zijn in kracht (Rom. 1:1-4). De opstanding 'naar de Schriften' wijst Christus zonneklaar aan als de Zoon van God. In het 'naar de Schriften' staat Christus niet alleen als de vervulling tegen de achtergrond van de oudtestamentische profetie. Hij is ook de *bekroning* ervan. 'God heeft eerst vele malen en op veel manieren tot ons gesproken door de profeten - hun stem is Gods stem! -, maar in het laatst der dagen heeft Hij gesproken in de Zoon' (Heb. 1:1). Opnieuw: Gód spreekt. Nu in de Zoon. Wie kan duidelijker de stem van God doen horen dan Hij die de 'afstraling van zijn heerlijkheid en de afdruk van zijn wezen' is (vs. 3)? Waar zullen wij de heerlijkheid van de levende God anders leren kennen dan bij Hem die de afstraling van Gods heerlijkheid is? Hoe zullen we God beter leren kennen dan door de afdruk van zijn wezen? Door de opstanding 'naar de Schriften' kennen we Christus Jezus als de ultieme openbaring van de levende God.

Dat is ook de grond voor de vermaning die de gemeente in Kolosse krijgt. Zij moet zich niet op sleeptouw laten nemen door menselijke wijsheid en overleveringen die niet in overeenstemming zijn met Christus.Want in Hem 'woont de volheid der godheid lichamelijk en gij hebt de volheid verkregen in Hem die het Hoofd is van alle overheid en macht' (Kol. 2:9). Als de volheid van God in Christus woont, wat is er dan nog van God te verkrijgen buiten Christus? Wat is er nog meer, wanneer je de volheid al ontvangen hebt? Buiten Christus, de Zoon van God, de inhoud van de Schriften, de kroon op de profetie, is geen wijsheid te vinden en geen openbaring te verwachten. Het hoogtepunt van Gods openbaring is in deze Christus gegeven, zijn Zoon, zoals de kerk te Nicea beleden heeft: 'geboren uit de Vader vóór alle eeuwen, God uit God, Licht uit Licht, waarachtig God uit waarachtig God; geboren, niet geschapen, één van wezen met de Vader.' Men hoort de broeders in het concilie worstelen om het geheimenis van het geloof ongeschonden te bewaren (1 Tim. 3:9), zoals God het 'naar de Schriften' heeft geopenbaard.

Getuigen

De opgestane Christus is zelf de getrouwe getuige van God (Op. 1:4). Hij heeft zijn apostelen als getuigen van de vervulde Schriften aangesteld (Luc. 24:48; Hand. 1). De evangelist Johannes laat zich dan ook als getuige kennen. Hij vertelt bijvoorbeeld over de speerstoot waarmee de dood van de Here is vastgesteld en daar tekent hij bij aan: 'En die het gezien heeft, heeft ervan getuigd en zijn getuigenis is waarachtig en hij weet dat hij de waarheid spreekt' (Joh. 19:35). Hij 'heeft de feiten nauwkeurig geobserveerd. Hij spreekt dus de zuivere waarheid, en wel met het oog op het geloof van hen die zich op zijn getuigenis baseren' (P.H.R. van Houwelingen, *Johannes*, p. 378). Zo sluit hij zijn evangelie ook af: 'Dit is de discipel die van deze dingen getuigt, en die het beschreven heeft en wij weten dat zijn getuigenis waar is' (Joh. 20:24).

Met dit getuigenis begint hij ook zijn eerste brief: 'Hetgeen was van den beginne, hetgeen wij gehoord hebben,

hetgeen wij gezien hebben met onze eigen ogen, hetgeen wij aanschouwd hebben en onze handen getast hebben van het Woord des levens - het leven toch is geopenbaard en wij hebben gezien en getuigen en verkondigen u het eeuwige leven, dat bij de Vader was en aan ons geopenbaard is - hetgeen wij gezien en gehoord hebben, verkondigen wij ook u...' (1 Joh. 1:1-3). Hoe stapelt hij in deze aanhef de gedachten op! Horen, zien, aanschouwen, tasten - oren, ogen en handen. Hij legt grote nadruk op de *zintuiglijke* waarneming. Hij is zintuiglijk getuige van het eeuwige leven dat geopenbaard is. Zo kan ook Petrus in een ander verband schrijven dat ze ooggetuigen geweest zijn van de majesteit van Christus (2 Petr. 1:16). Dat maakt het profetische woord des te betrouwbaarder (vs. 19). Daar moet je naar luisteren en je moet het niet eigenmachtig verdraaien. Want door de Geest gedreven hebben mensen van Godswege gesproken (vs. 21).

Voor de vacature die Judas achterliet, werd iemand gezocht die zich vanaf de doop van Johannes tot en met de hemelvaart bij de discipelen had aangesloten, om met hen getuige te worden van zijn opstanding (Hand. 1:22). Dat was immers ook de reden waarom de Here zijn leerlingen als getuigen aanwees: 'want gij zijt van het begin aan met Mij' (Joh. 15:27). Zij waren oog- en oorgetuigen.

Ook Paulus, die niet vanaf het begin bij de discipelkring hoorde, beroept zich erop dat hij de Here heeft gezien (1 Kor. 15:8) en zijn evangelie van Hem ontvangen heeft (Gal. 1:12). Zo onderwijst hij de gemeente van Korinte niet alleen door te zeggen dat Christus is opgestaan 'naar de Schriften'. Hij noemt ook een reeks van mensen die de Here hebben gezien: Petrus, de twaalf discipelen, een groep van vijfhonderd broeders, Jakobus en al de apostelen. Ze konden het zelfs navragen, want van die vijfhonderd broeders leefde het merendeel nog. De getuigen hebben de opgestane Heer met eigen ogen gezien. Zo staan ze in dienst van de getrouwe Getuige.

Het is niet hun taak om een getuigenis af te geven over hun eigen geloof of over hun ervaringen van hun geloof. Dat subjectieve getuigenis is vandaag weer erg in. Het lijkt wel alsof dat getuigenis in een tijd van verwarring en onzekerheid moet bewijzen dat het evangelie waar is. Maar dat is een ander getuigenis dan waartoe de apostelen (en

Petrus en Paulus, El Greco

in hun spoor de kerk) geroepen zijn. R. Schipper zegt in zijn studie over het getuigen in het Nieuwe Testament: 'Kort gezegd is getuigen van Jezus Christus in het Nieuwe Testament dus het spreken over hem, door Hemzelf of door den Vader en den heiligen Geest, of door oog- en oorgetuigen van zijn leeren en doen, om door dit spreken te bewegen tot de groote beslissing, de positieve uitspraak van het geloof, dat in den wortel breekt met de ongeloovige verwerping van het Woord, dat vleesch werd en onder ons woonde en zijn heerlijkheid toonde, niet in het minst in zijn opstanding uit de dooden. Aldus dient dit getuigen met zijn kennis en weergave der feiten het recht van God' (*Getuigen van Jezus Christus in het Nieuwe Testament*, p. 199). In dit getuigenis gaat het niet om de ervaringen van het geloof, maar om de feiten van kruis en opstanding, waarin de waarheid van Gods Woord bewezen is.

Nieuwe Schriften

Deze getuigen treden niet alleen op in opdracht en met volmacht van Christus. Ze spreken ook door zijn Geest (Joh. 20:23; Luc. 24:49; Hand. 1:7; Hand. 2). Die heeft hun alles geleerd en te binnen gebracht wat Christus gezegd heeft (Joh. 14:25). Hij getuigde van Christus en zo moesten zij getuigen (15:27). Hij is de Geest van de waarheid die hen tot de volle waarheid leidde en die niet uit Zichzelf sprak, want, zei de Here, 'Hij zal uit het mijne nemen en het u verkondigen' (Joh. 16:13v). Hij zou aan de openbaring 'niets nieuws toevoegen, wat niet reeds in Christus' persoon, woord en werk besloten ligt,

want Hij neemt alles uit Christus en maakt de apostelen in zooverre alleen indachtig en leidt hen op die wijze in al de waarheid' (Bavinck, p. 368). Zo spreken de getuigen door dezelfde Geest als de profeten van het oude verbond. Ook hun getuigenis is Gods Woord. Zo hebben wè de apostolische geschriften ontvangen. *Nieuwe* Schriften waarin zij hun getuigenis dat de oude in Christus vervuld zijn, verkondigen, uitwerken en vastleggen.

Ook deze nieuwe Schriften getuigen telkens weer dat de apostelen het Woord van God spreken en schrijven. Paulus schrijft aan de Korintiërs over de verborgen wijsheid van God die Hij aan de apostelen heeft geopenbaard (1 Kor. 2:10). Hij spreekt met woorden die door de Geest geleerd zijn (vs. 13). Het is het woord van de Here dat in Macedonië en Achaje geklonken heeft (2 Tess. 1:8). De gemeente heeft het gepredikte Woord van God aangenomen als, 'wat het inderdaad is, een Woord van God' (2:13). Het is het Woord van de Here dat op betrouwbare wijze is overgeleverd en waar God door tekenen en wonderen getuigenis aan gegeven heeft (Heb. 2:3.4; vgl. Mar. 16:20). Petrus plaatst het gebod van de apostelen naast de woorden van de heilige profeten. Het apostolische gebod heeft dezelfde waarde (2 Petr. 3:2). Paulus geeft bindende opdrachten (1 Kor. 7:40), verkondigt de wil van God (1 Tess. 4:2). Hij spreekt en beveelt in Christus' naam (2 Kor. 5:70; 2 Tess. 3:16). Het is Christus die aan Johannes op Patmos verschijnt en het is zijn Geest die tot de gemeenten spreekt (Op. 1; 2:7 e.a.) De apostel kan dan ook met de woorden van Deuteronomium 4:2 en 12:32 waarschuwen om niets van zijn geschrift af te doen en er niets aan toe te voegen (Op. 22:18,19). Zijn woorden hebben kennelijk dezelfde waarde als die van Mozes, die de woorden van God aan het volk overbracht. Ook de geschriften van het Nieuwe Testament geven van zichzelf het getuigenis dat zij, als het Woord van de getuigen, het Woord van God zijn.

Gods gezag

Zo staan we met het Woord van God in onze relativistische tijd. Wie zegt dat de Bijbel waar is? Die vraag stelde ik in het begin. Het 'naar de Schriften' van de belijdenis van Nicea geeft er een antwoord op. God zegt het zelf: in de oude Schriften. Hij laat het zien in de vervulling door zijn eigen Zoon, in wie Hij Zich uitgesproken heeft. En in de nieuwe Schriften spreken de getuigen daarvan met Gods gezag.

Wij geloven niet dat de Bijbel Gods Woord is omdat er naast en buiten de Schriften mensen zijn die beweren dat het Gods Woord is. Dat geloven we niet op gezag van de kerk. Ik denk hier aan artikel 5 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis. We geloven het evenmin op gezag van onze ouders, leerkrachten, een inspirerende voorganger of ook van onszelf. We geloven het niet 'omdat we het nu eenmaal geloven'. Dan is ons geloof ten diepste in zichzelf 'gegrond' en dus ongegrond. Artikel 5 zegt dat de Heilige Geest in ons hart getuigt dat deze Schriften van God zijn. Hij overtuigt ons met zijn goddelijk gezag. Dat doet Hij niet door een boodschap die Hij aan de Schriften toevoegt. Om het te zeggen in de woorden van Calvijns opvolger Beza: 'Ik word door de Heilige Geest door middel van de Schrift onderwezen en daarom geloof ik wat ik geloof, omdat het zo geschreven staat in het Woord van God' (via J. van Genderen en W.H. Velema, *Beknopte Gereformeerde Dogmatiek*, p. 117).

Wie zegt dat het waar is? Dat kunnen we ook vragen als tongentaal vandaag wordt aangewezen als werk van de Geest. Wie zegt dat de 'openbaring' die ik krijg, echt door de Geest gegeven wordt? Welke grond is er om wonderen van gebedsgenezing op één lijn te zien met wat de Here en zijn apostelen deden? Een 'isgelijkteken' tussen wat de Schriften vertellen en wat vandaag gebeurt, is gemakkelijk geplaatst. Maar op grond waarvan? Gods Woord spreekt over genoemde Geestesgaven. Maar wie zegt dat wat vandaag gebeurt, hetzelfde is als toen? Gods Woord plaatst dat 'isgelijkteken' niet. Is het niet in werkelijkheid op onze persoonlijke, menselijke overtuiging gegrond? De opgestane Christus is als het ultieme Woord van God de inhoud van de Schriften en de Geest neemt alles uit Hem om de apostelen van Hem te laten getuigen. Het lijkt mij met inhoud, aard en doel van die Schriften in strijd om zonder grond in Gods Woord dat 'isgelijkteken' wel te zetten.

Gegronde hoop

We verwachten met heel de kerk de opstanding van de doden en het leven van de komende eeuw. Dat is onze hoop. Die is welgegrond. Want God heeft gesproken door de profeten, in Christus en door de apostelen. Is het echt waar? Ja. De Geest van God heeft het zelf gezegd.

Register Nader Bekeken jaargang 1-11

Iedere jaargang van Nader Bekeken blijft toegankelijk doordat er in het januarinummer registers van de afgelopen jaargang worden opgenomen. Om het zoeken te vergemakkelijken is nu ook van alle eerder verschenen jaargangen één groot trefwoordenregister samengesteld. U kunt het vinden op www.woordenwereld.nl, onder Nader Bekeken.

Serving of saving*

Op dit moment gaat het niet zo goed, zei ze. Maar het kan volgende week wel weer wat beter zijn. Een lieve catechisante. Ze zit in de belijdenisgroep. Ik had haar gevraagd naar haar geloof. Want ik zou het nu wel willen weten. Wie van jullie gaat er belijdenis doen? De groep was er dit jaar wel erg aarzelend aan begonnen. En een aarzeling vind ik niet erg. Dat betekent immers dat je er heus over zult nadenken. Maar dan zou het toch eens tot een overtuigde beslissing mogen komen. Daarmee hebben onze catechisanten meer en meer moeite.

Is het geloof nog wel 'een stellig weten en een vast vertrouwen'? Geloof is relatie, zeggen we tegenwoordig graag. En dan denken we dát te weten. Het is herkenbaar. Ons leven zit vol relaties. Neem nu de liefdesrelatie. En hoe is deze relatiepraktijk onder de huidige jongeren? Soms wordt over de relatie met God gepraat alsof het een love-relatie betreft. En dat kan een grillig verloop hebben. Het is zo gevoelig. En dan voelt het vandaag minder dan gister, maar morgen kan het weer een gaaf gevoel zijn.

Een kerk deed onderzoek naar het geloof van jongeren. Het onderzoek zou een startpunt zijn voor een nieuw Jeugdbeleidsplan. Het onderzoek bevestigde het bange gevoel, dat het geloof onder jongeren weinig voorstelt. De jongere blijkt namelijk nauwelijks antwoord te kunnen geven op de vraag naar zijn geloof. Neem nu die jongere die werd gevraagd naar de zin van zijn geloof voor zijn leven hier en nu. De jongen aarzelde. Hij mompelde iets over vergeving van zijn zonde. En verder?, werd hem gevraagd. En dan hoop ik later in de hemel te mogen komen, had hij nog gezegd. Volgens de onderzoeker was dit onder de maat. De jongen had geen relatie met God. Hoog tijd om daaraan te werken met elkaar.

Als die jongen mijn catechisant zou zijn geweest, dan was ik best trots op hem. Hij gaf immers op die vraag naar zijn geloof het mooie antwoord van Zondag 23. Wat heb je aan je geloof? Dat ik voor God rechtvaardig ben en een erfgenaam van het eeuwige leven! Het moet gezegd. De Catechismus zegt nog wel iets meer. *In Christus* ben ik voor God rechtvaardig. Dat noemde die jongen niet. En daarin zit natuurlijk de relatie. Er is werk aan de geloofswinkel van onze jongere. Want geloof is relatie. Maar, om wat voor een relatie gaat het eigenlijk? Onze relaties zijn zo divers.

Een meisje knapte af op de Alpha-cursus. Ze zei de sfeer niet te begrijpen. Ze werd geregeld bevraagd op haar relatie met God, wat ze daarbij voelde en daarin ervoer. Ze kon niet meekomen in de beleving van het geloof van de andere cursisten. Dat bracht haar aan het twijfelen. En ze had toch al belijdenis gedaan. Jezus is mijn Verlosser, had ze publiek gezegd.
Was dat dan niet voldoende geweest?

Geloof is relatie. Dat leert ook de belijdenis. En dan gaat het niet over een zuinige relatie. Het betreft een heel innige band. De Catechismus heeft het in Zondag 7 over een inlijving bij Christus. En de NGB leert in art. 22 dat we door het geloof Christus omhelzen. Maar, wat is dat voor een inlijving, waarom deze omhelzing? Het is de omarming van iemand die in nood is. Hij zoekt redding. En - gelukkig - hij ziet zijn redder. Die grijpt hem. En hij, hij op zijn beurt klampt zich aan hem vast.

Wat is dit dus voor een relatie? Het is een verbondsrelatie. Die unieke band die is uitgegaan - en telkens weer uitgaat - van God. Een relatie die mij zocht vóór ik die zocht. Een vaste relatie, die ons geeft wat van ons wordt gevraagd: zekerheid en vertrouwen. Laten we het in de gemeente, en vooral ook onder jongeren, over die relatie hebben. Jongeren zijn zo verschillend. Net zo divers als de relaties die we pogen te onderhouden. En dat maakt zo onzeker. Het geeft een aarzelend bestaan, een twijfelend geloofsleven. Laat voor allen de relatie met God een heel duidelijke en een heel zekere relatie zijn. Het zal een unieke relatie blijken te zijn. Waarmee is deze relatie te vergelijken? En daarin ligt de uitdaging voor elk nieuw beleidsplan met het oog op de geloofsbeleving van onze jongere.

G. Zomer

* Deze column is gemaakt in een mijmering na een grage deelname aan de enthousiaste presentatie van het nieuwe ambitieuze Jeugdbeleidsplan *Serving the nxt generation.*

Toespraak bij opening GS Amersfoort-C 2005

op zaterdag 12 maart 2005

Geachte broeders,

Namens de kerkenraad heet ik u hartelijk welkom. Niet alleen in óns midden, maar ook centraal in ons land. De laatste synode begon met centraal vergaderen in haar laatste zitting, u bent hier vanaf uw eerste zitting. Hier in het gouw Flehite stichtte bisschop Ansfridus precies 999 jaar geleden het klooster Hohorst op de Heiligenberg. En onder aan die berg kruiste de landroute van oost naar west de Amer op een ondiepe plaats, een Vorde: Amersfoirde. De Heiligenbergerweg loopt van de Amersfoirde naar de Heiligenberg.

Bij die vorde vestigen zich rond het jaar 1000 al mensen. Maar het duurt nog ruim 250 jaar eer het een vesting wordt met stadsrechten (1259). Even eerder, in 1248, wijdde bisschop Otto III de kapel van St.-Joris in. Door de eeuwen heen maken mirakelen Amersfoort tot een pelgrimsoord. In 1340 is onze lieve Heer, de hostie, bij een hevige stadsbrand op het nippertje uit de St.-Joriskerk gered. In 1444 werd er onder het ijs een Mariabeeldje gevonden, dat wonderen deed. In het Amersfoorts Mirakelboek staan vele wonderen opgetekend. Alsof geloof zich op wonderen richt in plaats van op Gods beloften.

In 1579 brak in Amersfoort de Reformatie door. Maar ook kérkelijke rust is elders. Men streed tegen roomsen, ook tegen slapheid in eigen kring en tegen remonstranten. Ik maak een sprong van bijna drie eeuwen. In 1837 institueert ds. Hendrik de Cock in Amersfoort een afgescheiden gemeente. In die eerste tijd namen vele Amersfoorters een dreigende houding aan. Toen ds. De Cock eens kwam preken, waren de stokslagen en steenworpen niet van de lucht. Wij hebben nog geen plannen in die richting.

Na de Vrijmaking vergaderde tot twee keer toe een generale synode in Amersfoort. In 1948 kwam men samen in de Zuidsingelkerk, nu restaurant Mariënhof. In 1967 was er de synode van Amersfoort-West, die een afgevaardigde weigerde te aanvaarden vanwege de van zijn hand afkomstige 'Open Brief'. U bent welkom, ik hoop, u blijft welkom. Uit de plaatselijke kerk te Amersfoort ontstonden door voortgaande instituering acht nieuwe kerken naast Amersfoort-Centrum. Maar hier in De Kandelaar aan de Heiligenbergerweg vergadert u dicht bij de Heiligenberg waar het 999 jaar geleden begon. Hopelijk maakt u de millenniumviering van de Heiligenberg niet mee.

U hebt anders best een uitdagend agendum, ik telde alleen al meer dan 25

Amersfoort

Toespraak opening GS

H.J. Boiten

deputatenrapporten. Heten engelen de vaardigste uitvoerders van Góds wil, kerkelijke deputaten hebben ook geen zelfstandige macht, hun bevoegdheid is het uitvoeren van synodeopdrachten. U heeft heel wat te beoordelen. Misschien ook nieuwe opdrachten te verstrekken. Vergeëet niet, zelfs een synode ontbreekt het aan zelfstandige macht, de bevoegdheid ervan gaat niet verder dan tot het uitvoeren van wat de kerken opdragen. Het is wijs om je als synode tot die kerkelijke opdracht te beperken en die dan ook zo goed mogelijk uit te voeren in dienst van de enige bisschop Christus.

Wat is er zo uitdagend aan het agendum? Mag ik een paar voorbeelden geven? Gaat onze Theologische Universiteit een rijksbijdrage vragen voor de opleiding tot de dienst van het Woord? Of volgt u het minderheidsrapport en wijst u het indienen van zo'n aanvraag af? Komt er een nieuwe kerkbijbel? Hoe betrouwbaar is die dan? U bepaalt of u de NBV vrijgeeft voor gebruik in de erediensten. Het verschijnsel generale synode laat iets zien van het geestelijke wonder van eenheid tussen plaatselijke kerken. Krijgt die eenheid ook gestalte met CGK en NGK? Deputaten kwamen over de verhouding landelijk/plaatselijk met een meerderheids- en minderheidsopvatting. Hoe maak je de goede keuze? Ik denk aan een woord van Bullinger: we verlangen naar eendracht die niet strijdt met de tot dusver beleden zuivere waarheid en die geen nieuwe aanleiding geeft tot nieuwe scheuringen. Van u vraagt men een onderzoek naar de manier waarop de gaven van de zusters kunnen worden ingezet in de gemeente.

Een bijzonder rapport is 'Zondag HEERlijke dag'. Zo heerlijk als die dag is, zo bizar de gedachte dat het vierde gebod inzet werd voor een scheuring. Hier ligt een uitdaging voor vredesberaad en heling. Ook reden tot zelfonderzoek: hoe trouw zijn wij als kerken? Kennen we intens verdriet om broeders en zusters die heengingen? Wat kan uw vergadering doen om de breuk te helen? In dit verband wijs ik op de actie 'meer van de Geest'. Schuiven we als kerken op in de richting van de evangelisch-charismatische beweging met diensten van genezing, tongentaal en duiveluitbanning? Kunnen de kerken niet samen (synodaal) tot onderwijs komen? Hier in de Kandelaar is de *Candlestand Statement* ontstaan. Is een schriftuurlijk 'meer van de Geest' niet een bron van inspiratie, die positief uitwassen bestrijdt?

Kerkelijk onderwijs bieden deputaten ook aan in het rapport over huwelijk en echtscheiding. Het rapport riep kritische reacties los. Boeiende vragen vergezellen u samen met het voorstel om een Raad van Advies in te stellen. Opnieuw openen deputaten kerkmuziek een rijke bron van gezangen. Allengs ontstaat een binnenzee. U staat voor de vraag of evangelicale liederen passen binnen de gereformeerde eredienst. Hoe geven we nog prioriteit aan de psalmen? En al die andere rapporten over eredienst, zending, evangelisatie, hulpverlening en training, etc. De deputatenrapporten zijn veel in aantal en groot in omvang. Hoe blijft al dit werk dat vóór de kerken gebeurt, ook werk ván de kerken, en niet van een groep specialisten en een driejaarlijkse vergadering? En dan hebben we het nog niet gehad over appèlschriften of revisieverzoeken. Het stond vandaag in de krant. Kampen gaat in appèl. Valt de PS als appèlinstantie weg, dan scherpt dit mijn vraag alleen maar aan.

Bij de behandeling van al die boeiende zaken kun je niet vergeten, dat er best heel wat onrust en verwarring is in de kerken. Naar verschillende kanten. In een situatie van crisis moet je je hart warm en je hoofd koel houden. En een vaste en duidelijke koers varen. De culturele uitdagingen van onze tijd mogen best verschillen van de tijd waarin de formulieren van eenheid werden opgesteld. Maar ook nu hebben we last van arminiaanse, rationalistische en subjectivistische denkbeelden: individualisme. Wijk van die vaste en duidelijke koers van de confessie niet af: niet bakboord maar ook niet stuurboord. Calvijn wordt niet moe altijd weer te wijzen op de kracht van het Woord om kerkelijk één te zijn. Zijn de zuivere bediening van het Woord en de sacramenten beide aanwezig, dan kun je die gemeenschap veilig aanvaarden als ware kerk. Je mag die kerk niet verwerpen, zolang ze daarbij blijft, ook al is ze overigens vol van fouten (*Institutie*, IV,1,12,19).

U zult het in de synode zeker niet altijd met elkaar eens zijn. Een stevig debat is op zijn plaats. Maar wie buigt voor Gods Woord, buigt ook voor de vermaning van Paulus: wees steeds bescheiden, zachtmoedig en geduldig, en verdraag elkaar uit liefde. Span u in om door de samenbindende kracht van de vrede de eenheid te bewaren die de Geest u geeft (Ef. 4).

Buigen voor Gods Woord werkt samenbindend. Centraal in de formulieren van eenheid belijden we de volkomenheid van de heilige Schrift. Daarom hebben de Gereformeerde Kerken zich steeds onbekrompen en ondubbelzinnig gebonden aan de gereformeerde belijdenis. Straks zal de nieuwe preses u vragen door op te staan, te beloven uw werk op de synode te doen in onderworpenheid aan de Schrift en in gebondenheid aan de belijdenis van de kerk. Tegen die belijdenis is verzet. Velen zeggen: de Bijbel alléén is genoeg. Maar dat is nu juist de inhoud van de kerkelijke belijdenis: alléén de Schrift en gehéél de Schrift. En 'de Bijbel alléén' kan nooit betekenen dat het Woord van God alleen blijft. Echt geloof is sprekend geloof. Belijden is het lofoffer van de lippen. Laat in uw synodezittingen het Woord horen en het lied opklinken tot eer van God. Speel leer en Heer niet uit tegen elkaar. Oefen u samen in het luisteren en spreken in de gezonde leer van de godsvrucht. Beleef zo uw geloof, ervaar de eenheid van geloof als eenheid van de Geest. Wees als kerken samen pijler en fundament van de waarheid (1 Tim. 3). Die belijdenis van de kerk bewaart u ook in uw uitspraken en besluiten voor de heerschappij van de persoonlijke opvattingen van enkelingen. Het maakt het de kerken gemakkelijk de besluiten te aanvaarden.

Heerlijk dat de Schrift tegelijk de ruimte kent om te groeien in geloof, in kennis en liefde. De meeste is de liefde, de vervulling van de wet. Paulus bidt dat uw liefde blijft groeien door inzicht en fijnzinnigheid. Liefde is maar niet iets vaags. Het gaat om liefdesgroei in wat God hier en nu wil, en goed is voor de naaste. Liefde leert je fijngevoelig onderscheiden waarop het aankomt. Een voorbeeld van fijngevoelig onderscheiden zijn onze belijdenissen. Groeien in liefde maakt uw arbeid ook ontspannen. We kennen in ons kerkelijk leven de gratie van de variatie. We kunnen niet zonder het blijvend gebed om de wijsheid van Christus en de kracht van zijn Geest. En verwacht in de weg van ootmoedige gehoorzaamheid Gods zegen om besluiten te nemen tot opbouw van de kerken, tot het onderhouden van eenheid met allen die van Christus zijn, tot eer van Gods heerlijke en heilige naam.

Het Nederlandse koningschap

'Gebrek aan historisch inzicht valt op te merken in de discussies over het koningschap. Daarover wordt veel te vaak, zonder enige kennis van zaken, gekletst. Voorbij wordt gegaan aan de betekenis van het koningschap in Nederland. Die staat niet los van zijn ontstaansgeschiedenis.'[1]

In *Nader Bekeken* van 4 april 2004 schrijft G.J. Schutte een kort artikel onder het kopje 'Historie en koningschap'. In dat artikel zegt Schutte aan het slot, dat het zilveren regeringsjubileum van Koningin Beatrix een goede gelegenheid is om het historisch inzicht in het Nederlands koningschap te verdiepen. Hij citeert in dat artikel bovenvermelde uitspraak van mr. Tjeenk Willink.

Nu Koningin Beatrix haar 25-jarig jubileum viert, wil ik enkele opmerkingen maken over de betekenis van de monarchie.

Actualiteit van het onderwerp

In november van het vorige jaar wordt Nederland opgeschrikt door de moord op Theo van Gogh. In alle commotie erna valt het op, dat door verschillende mensen gevraagd wordt om een toespraak van de koningin. Als argument wordt gebruikt, dat de koningin een samenbindend staatshoofd is; het zou goed zijn voor de rust en de saamhorigheid.

Het meest opvallende is, dat de vraag in de eerste plaats komt uit de kring van mensen van wie je het niet direct zou verwachten. Het zegt wel iets over de betekenis van onze monarchie voor een belangrijk deel van het Nederlandse volk.

Eerst een opmerking over de koninklijke familie en het Koninklijk Huis.

De koninklijke familie bestaat uit alle familieleden van de koningin. Het Koninklijk Huis alleen uit de personen die door de wet worden aangewezen als leden van dit Huis. In principe komt dat neer op de koningin, de kroonprins en verder ieder die recht heeft op de opvolging.

De leden van het Koninklijk Huis zijn 'onschendbaar' en alleen de ministers zijn verantwoordelijk. De koningin kan alleen politieke uitspraken doen, als de minister-president akkoord gaat. Bij een kabinetsformatie is de invloed van de koningin nog het duidelijkst merkbaar. Zij benoemt namelijk de formateur. Op dit benoemingsrecht wordt regelmatig kritiek geuit. Meestal is deze kritiek niet vrij van de wens electorale winst te behalen.

Overigens is de invloed van de koningin achter de schermen niet altijd even goed meetbaar.

Er zijn in ons land niet veel echte voorstanders van een republiek. Toch laten ze zo nu en dan wel iets van zich horen. Er volgt dan dikwijls een discussie in de pers, die echter niet erg veel Nederlanders raakt.

In die discussie is nog al eens de boven geciteerde uitspraak van toepassing.

Rondblik **C. Hoksbergen**

Historische achtergrond

'Een grondwet is nog wel te maken, een Koninklijk Huis niet.' Deze uitspraak van jhr. A.F. de Savornin Lohman is denk ik een wijze uitspraak.

Bij ons koningshuis is een sterke historische achtergrond op te merken. Het Huis van Oranje is om zo te zeggen vergroeid met Nederland. Willem van Nassau, de Vader des Vaderlands, de eerste Oranjestadhouder, heeft veel voor ons land betekend. Daar is iedereen het wel over eens. Het is hier niet de plaats om daar nu verder uitvoerig op in te gaan.

We hoeven deze eerste prins van Oranje echt niet te verheerlijken, om te constateren dat hij als leider van het verzet tegen de Spaanse onderdrukking wel aan de wieg heeft gestaan van de Neder-

landse staat. Hij heeft daarbij ook steeds op de bres gestaan voor verdraagzaamheid.

De volgende stadhouders uit het Huis van Oranje hebben de Republiek der Verenigde Nederlanden op hun manier gediend. Soms in moeilijke tijden en vaak met grote gevolgen. De Koning-Stadhouder Willem III is een goed voorbeeld. Als stadhouder van de Republiek en koning van Engeland speelde hij een grote rol in de Europese geschiedenis.

Formeel was de stadhouder een dienaar van de Staten, het bestuur van de verschillende gewesten. Hij werd door de Staten van de gewesten benoemd. Lange tijd waren er zelfs twee Oranjestadhouders. Er was de stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe, en een stadhouder van Holland en de overige gewesten. Het was officieel geen erfelijk ambt, maar in de praktijk konden de machthebbers in de verschillende Staten niet gemakkelijk om de Oranjes heen.

De band van velen uit het volk met de Oranjes bleef bestaan. Soms ondanks dikwijls veel problemen en ook niet altijd even sterk. Als na de Franse tijd de zoon van de laatste Oranjestadhouder Willem V in ons land terugkomt, wordt hij niet Stadhouder Willem VI, maar Koning Willem I. Een erfelijke Oranjevorst. Hij wordt onder invloed van de grote mogendheden van die dagen zelfs koning van Nederland, België en Luxemburg.

Willem I wordt wel de koning-koopman genoemd.[2] Duidelijk heeft deze koning namelijk de noodzaak gezien van economische opbouw. In dat opzicht heeft hij veel voor ons land en ook voor België betekend. Hij regeert bijna als een zogenaamd 'verlicht despoot'.

Onder koning Willem II wordt ons land door de ministeriële verantwoordelijkheid een parlementaire monarchie. Het parlement krijgt meer invloed, de koning wordt zogenaamd onschendbaar en de ministers worden verantwoordelijk. De invloed van de koning wordt dus duidelijk minder.

Hoewel er vaak veel fouten en zwakheden zijn te constateren bij de vorsten uit het Oranjehuis, blijft de band tussen de Oranjes en een groot deel van de bevolking bestaan.

De betekenis van Koningin Wilhelmina en later ook van Koningin Juliana wordt algemeen erkend. Ook Koningin Beatrix wordt algemeen gewaardeerd.

Verwikkelingen rond de monarchie in onze tijd

Opvallend is dat de partijen die niet direct als koningsgezind te boek staan, de laatste tijd vaak pleiten voor meer vrijheid voor het koningshuis. Dat gebeurde vorig jaar bijvoorbeeld na de postume uitspraken van Prins Bernhard. De SP sprak over de enige politieke gevangenen en D66 sprak over een glazen kooi. Geef het koningshuis meer ruimte om zich in het openbaar te uiten. De SGP pleitte juist voor het in bescherming nemen van het koningshuis tegen zichzelf. Zij menen zelfs, dat de linkse partijen langs een omweg, door meer vrijheid te geven, de monarchie ten val willen brengen.[3]

Een complot lijkt niet waarschijnlijk, maar de praktijk zou wel eens die kant op kunnen gaan. Want dit pleiten voor meer persoonlijke vrijheid kan snel gevolgd worden door kritiek, als een lid van het koningshuis iets zegt of doet dat aangegrepen kan worden om kritiek te oefenen. Meer vrijheid geven voor persoonlijke daden en uitingen lijkt daarom geen goede zaak. Er kunnen dan gemakkelijk allerlei problemen ontstaan en, zoals Van der Vlies zei, de beste manier om van het koningshuis af te komen is er steeds maar weer over te discussiëren.

De pers zit heel dicht op de koninklijke familie. Als er geen 'verkeerde' zaken te melden zijn, dan horen we weinig. Goed nieuws is immers geen nieuws.

Einde van de monarchie?

De betekenis in onze tijd mogen we niet los maken van de historische betekenis. Maar het is wel goed om ons ook af te vragen wat die betekenis nu dan nog is. De in het begin aangehaalde uitspraak, om de koningin te zien als een samenbindend staatshoofd, zegt wel iets over het belang dat veel Nederlanders hechten aan ons vorstenhuis. De koningin is goed voor de rust en voor de saamhorigheid.

Toch komt soms (al is het in een beperkte kring) de vraag op of een republiek niet beter zou zijn dan een monarchie. Dat zou immers democratischer zijn. Vorig jaar nog hebben enkelen uit de kring van de republikeinen alvast een grondwet voor de republiek Nederland gemaakt. Het hele stuk van het zogenaamd Republikeins Genootschap ademt overigens een geest van elitair denken. Je kunt het beschouwen als een grap. Maar er zit toch een bepaalde serieuze ondertoon in.

De plannen over een door de Kamers te benoemen president, met meer of minder invloed, zijn overigens in veel opzichten ook niet bepaald democratisch. Trouwens, je kunt je afvragen of er iemand zit te wachten op een president, die altijd, in ons land van minderheden, de keus van een ander zal zijn.

In de afgelopen jaren is er wel vaker geschreven over de wenselijkheid van een republiek. In 1977 heeft de PvdA in haar beginselprogram gekozen voor de republiek. De invloed van Nieuw Links uit de jaren zestig ('Tien over rood') is daarin duidelijk.

Vanuit de PPR wordt opgemerkt, dat er geen relevant verschil is tussen een republiek en onze monarchie. De koningin heeft immers bij ons geen politieke macht meer.[4] En bij de zestigste verjaardag van Koningin Beatrix merkt Prins Claus in een interview voor de Duitse pers ongeveer hetzelfde op. Hij zegt daarbij wel, dat het erfelijke staatshoofd in het republikeinse Nederland in nauw contact staat met het volk.

Het Nederlandse koningschap is in de praktijk geëvolueerd naar een bijna onomstreden en functionele positie in de Nederlandse democratie.

'Maak je er niet druk over'

In 1997 schrijft een republikein een scherp artikel tegen de monarchie.[5] De ene staatsrechtgeleerde wil wel een discussie aangaan over de betekenis van de monarchie in ons land.[6] Een andere deskundige vraagt zich af waar hij zich druk over maakt. Hij is van mening, dat bij sommigen nu eenmaal het koningschap dierbaar is, maar bij anderen roept het wrevel op. Maar niemand heeft er last van, dus maak je er niet druk over.[7]

Veel schrijvers zijn van mening dat eigenlijk een republiek normaal is en dat een monarchie toch wel wat uit de tijd is. Opvallend is dat in sommige republieken bij voorbaat al de republiek als een onaantastbaar grondbeginsel in de grondwet is vastgelegd. Dat is bijvoor-

beeld het geval in Duitsland, Italië en Frankrijk. Daarbij kan dan worden opgemerkt, dat na de Franco-tijd in Spanje voor een monarchie is gekozen. En iedereen is het erover eens, dat die monarchie in Spanje van grote betekenis is geweest voor de stabiliteit en de groei naar democratie.

Een derde staatsrechtgeleerde verdedigt de monarchie en merkt op, dat een monarchie belangrijk kan zijn om als roeping mee te werken aan de verwezenlijking van de democratische gedachte.[8]

In ons land staat de overgrote meerderheid nog altijd achter ons koningshuis. Daarbij spelen vaak wel pragmatische overwegingen een rol. Al steunt het koningschap op zichzelf dan niet op democratische beginselen, het heeft echter wel een heel breed politiek draagvlak.

De 'democraat' Roel van Duyn sprak in een interview over het ondemocratische karakter van de monarchie. Zijn vrouw zei toen, dat de monarchie toch wel steunde op een groot deel van de bevolking. Zijn commentaar was dat het volk vaak heel verkeerde denkbeelden had. Dat is nog eens democratisch!

In de praktijk blijken de zogenaamde democraten die voor een republiek zijn, vaak niet zoveel waarde te hechten aan de opvattingen van 'het volk'.

Toch maar 'leve de koningin'?

Kunnen we blij zijn met ons koningshuis? En straks van harte meeroepen: 'Leve de koningin'?

We mogen in elk geval constateren dat het koningschap van belang is voor de constitutionele continuïteit en stabiliteit in een cultuur die steeds sneller verandert. Bij belangrijke veranderingsprocessen kan dat van groot belang zijn. Te denken is aan het dekolonisatieproces na 1945, dat in ons land vrij soepel verloopt.

Wel wordt gepleit voor een betere omschrijving van positie, functies en bevoegdheden van het staatshoofd. Daarover is al eerder gesproken door verschillende staatsrechtgeleerden.[9] Volgens hen geeft de Spaanse grondwet van 1978 wat dat betreft meer duidelijkheid. Daar is de koning, met duidelijk omschreven bevoegdheden, als staatshoofd onderscheiden van regering en parlement. Het is overigens de vraag of dit een verbetering zou zijn.

Maar als het over het verbeteren van het democratisch functioneren gaat, dan lijken mij het verbeteren van de verhoudingen tussen politiek verantwoordelijken en een vaak politiek onafhankelijke ambtelijke elite van groter belang. In de Engelse literatuur wordt de ambtelijke elite vaak omschreven als 'staatslieden in vermomming'. Bij de parlementaire enquêtes van de laatste jaren is regelmatig gewezen op dit democratisch tekort.

Hoe het ook zij, er is m.i. geen enkele reden om het koningschap ter discussie te stellen. In alle veranderingen van de laatste 25 jaar is de betekenis van Koningin Beatrix voor een groot deel van de bevolking groot gebleken.

In het begin van dit artikel bleek al, dat voor velen de koningin een samenbindend staatshoofd is. En het is duidelijk, dat het koningshuis een nationale symboolfunctie vervult. Hare Majesteit Koningin Beatrix is gelukkig een nationale koningin.

Zelf zegt de koningin over het bijzonder karakter van haar koningschap o.a. het volgende: 'Ik heb het koningschap niet gekozen - wel aanvaard. Een ambt dat iemand krachtens geboorte toevalt, is per definitie niet door eigen verdiensten verworven. Dat dwingt bovenal tot bescheidenheid en zelfreflectie, zeker wanneer men persoonlijk wordt geëerd. ... Het blijft een voortdurende uitdaging hieraan een maatschappelijke en een persoonlijke invulling te geven. Het is een voorrecht een rol te vervullen, die voor velen in dit land niet alleen een historische, maar ook een actuele betekenis heeft.'[10]

De vorstin uit het Huis van Oranje is verankerd in de historie van ons land. Ze wordt breed gewaardeerd als een symbool van continuïteit, stabiliteit en eenheid. Voor velen zal daarbij de basis van respect en eerbied mede gevormd worden door de erkenning dat de overheden, ook de vorsten, door God over ons zijn gesteld. Daarom eren wij haar als koningin bij de gratie Gods.

Noten:

1. Aldus de vice-president van de Raad van State en oud-voorzitter van de Eerste Kamer, de PvdA'er mr. H.D. Tjeenk Willink, in een artikel over de betekenis van onze monarchie in het winternummer 2003 van *Christen Democratische Verkenningen*.
2. Jan Romein in zijn *Erflaters van onze beschaving*.
3. SGP-leider Van der Vlies.
4. Het PPR-lid Jurgens schrijft dit in 1980 in *De Volkskrant* van 23 februari 1980.
5. H. v.d. Berg in *De Groene Amsterdammer* in het artikel 'Onderdanen, staat op', 30 april 1997.
6. Prof. dr. S.W. Couwenberg, emeritus-hoogleraar staats- en bestuursrecht aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam.
7. De staatsrechtgeleerde M.C. Burkens ('Ons koningschap in discussie: een zinvolle discussie?', in: *Civis Mundi* I, 1976).
8. A.A. Struycken (*Ons Koningschap*, 1909).
9. S.W. Couwenberg, *Westers staatsrecht als emancipatieproces*, 1977.
10. Uit de rede van H.M. Koningin Beatrix bij de aanvaarding van haar eredoctoraat in Leiden.

De verkondigende evangelist

Leren van Duitsland (2)

Samenwatting drie artikelen over evangelisatie
Evangeliseren is je begeven op glad ijs. Wie zonder deugdelijke uitrusting gaat, zal verdrinken (eerste artikel). De deugdelijke uitrusting is de bijbelse waarheid (tweede artikel). Uitgerust met de waarheid van God mag je proberen bij de ander te komen (derde artikel).

Afkeer van de waarheid

Het boek *Evangelisation in der Postmoderne* van dr. Wolfgang Nestvogel wil ons wat kritischer maken tegenover de cultuur om ons heen. Postmoderne opvattingen hebben geweldige invloed. Als je merkt hoe ook de kerkmens van tegenwoordig eropuit is om wat te beleven en daarbij nauwelijks geïnteresseerd lijkt waar de kick vandaan komt, zijn we kwetsbare kerken aan het worden.

Evangelisatie als interkerkelijke overbrugging

Met het afnemen van de bereidheid voor een bijbelse leer op te komen, gaat een streven naar harmonie onder christenen gelijk op. De eenheid in handelen (evangeliseren) gaat de eenheid in de leer verdringen. Evangelischen ontmoeten rooms-katholieken op een Alphacursus en de eenheid ligt in de beleving. Er is geen ijver meer voor de waarheid, maar hang naar ervaring. In dit vacuüm gaat evangelisatie een merkwaardige rol vervullen. Ja, het samen evangeliseren moet het lege gat opvullen. In plaats van gezamenlijke liefde tot de waarheid komt gezamenlijke actie in evangelisatie. Maar daarmee lijdt de evangelisatie aan een postmodern euvel: er is een leeg gevoel ten aanzien van de echte, beslissende waarheid.

De centrale waarheid

Van dr. Lloyd-Jones heeft Nestvogel geleerd welke waarheden voor evangelisatie onopgeefbaar zijn. Nestvogel heeft een dissertatie geschreven over de missionaire prediking van Martyn Lloyd-Jones. Via die studie kwam hij tot de volgende waarheden waar gezonde bijbelse evangelisatie van uit moet gaan en heen moet werken.

a. Uitgangspunt van de inhoud van evangelisatie is de heilige en persoonlijke God; Hij is de Schepper aan wie ieder mens verantwoording schuldig is; de beslissende vraag in elk mensenleven is hoe een mens tegenover God staat (zie Joh. 17:3);
b. in Gods oordeel wordt de mens - hoewel als schepsel geliefd - gezien als een vijand van God, die onder de toorn van God staat (zie Joh. 3:36; Rom. 5:8v); hij *doet* maar niet wat zonden, maar hij *is* in de kern van zijn wezen zondaar (zie Mat. 15:18v), d.w.z. hij is een trotse rebel tegenover God;
c. in Jezus Christus - die door zijn plaatsvervangend sterven de straf voor ons op Zich neemt en in de opstanding de dood de macht ontneemt - opent de rechtvaardige God een genadige weg tot redding;
d. op grond van het in kruis en opstanding gewerkt heil roept God de zondaar tot bekering en tot geloof in zijn Zoon Jezus Christus;
e. aan de hand van de houding van een mens tegenover Hem valt een beslissing over het eeuwig lot van de mens. Het gaat om hemel of hel.

Rondblik **H. Drost**

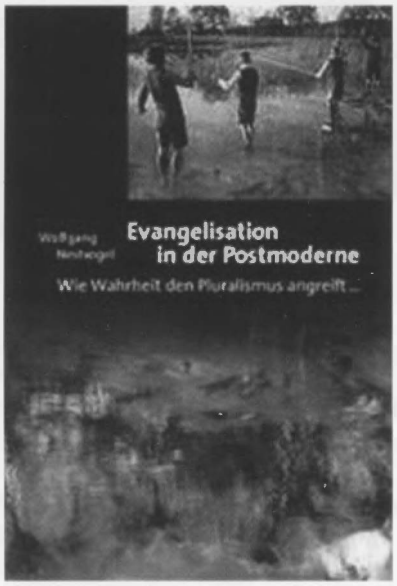

De leer in geding: de rechtvaardiging

Het is wel interessant om onze manier van evangeliseren eens te spiegelen aan deze centrale inhoud. In zijn boek gaat Wolfgang Nestvogel evangelisatietoespraken na, die in Duitsland gehouden zijn in het kader van de grote en massale evangelisatiecampagne Pro-Christ.

Deze evangelisatietoespraken worden theologisch ontleed. Dat heeft als nadeel dat je te zwaar geschut kunt richten op pogingen om met het evangelie dicht bij de moderne mens te komen. Theologie bedrijven is wat anders dan evangeliseren: het doordenken van de waarheid binnen de muren is wat anders dan naar buiten treden met die waarheid. Dat vraagt om wijsheid, nuancering en aanpassing. Maar het is aan de andere kant natuurlijk wel waar, dat er een bepaalde manier van denken achter ons spreken schuilgaat. In die zin kun je de vraag stellen welke theologie onze evangelisatie aanstuurt. En het is inderdaad verontrustend dat die vraag nauwelijks meer gesteld wordt.

Dr. Martyn Lloyd-Jones

Wat is nu de les van het doorspitten van evangelisatietoespraken? In veel toespraken blijkt in Duitsland de leer van de rechtvaardiging niet echt aan de orde te komen. De achtergrond is dat de zonde niet serieus genoeg genomen wordt. En dat herken ik in Nederland. De toon van veel - ook gereformeerde - evangelisatie wordt helemaal beheerst door het 'God houdt van je'. Je kunt dat - volgens Nestvogel - wel zeggen over de mens als schepsel, maar niet over de mens als zondaar. En waar dat laatste buiten beeld raakt, wordt de boodschap onzuiver. De zonde wordt niet meer serieus genomen, en de boodschap wordt meer een therapeutisch verhaal voor de aangeslagen zondaar dan de reddende boodschap voor de schuldige zondaar.

Wat in de kerk gebeurt, heeft z'n weerslag in de evangelisatie. Al jaren speelt in onze kerken dat gemeenteleden aangeven niet meer uit de voeten te kunnen (en te willen) met de boodschap van Gods toorn over de zonde. Net zoals in de wereld weinig bereidheid meer is tot zelfkritiek, zo is het steeds meer in de kerk. Er is weinig bereidheid meer om in de spiegel van Gods wet te kijken: de moderne christen beoordeelt zichzelf en - komt er dan meestal niet beroerd van af. Maar door de diepte van onze ellende weg te redeneren, wordt de rijkdom van de genade afgezwakt. Waar binnen de kerk de boodschap van de genade niet meer wordt doorleefd, wordt de boodschap naar buiten ook wat bleekjes...

Schijnbekeringen??

Waar ik het meest over aan het nadenken gezet ben, is dat je op deze manier schijnbekeringen in de hand kunt werken. Dat verontrust me nogal - ook over onze eigen praktijk van evangelisatie. Wanneer is een bekering echt? Wanneer kun je zeggen dat een mens door God geraakt is? Let er eens op hoeveel mensen gedoopt worden, maar toch na een paar jaar God vaarwel zeggen. Wat is er gebeurd?

Dat is niet een zaak die wij kunnen oplossen. Maar we kunnen onszelf wel onderzoeken of iemand die op weg is naar de kerk, echt door genade geraakt is. De Heilige Geest overtuigt van zonde. En waar Hij overtuigt van zonde, is het hart omgezet en is het licht van de genade opgegaan. Van Nestvogel leer ik opnieuw dat de boodschap zo verteld moet worden, dat zonde en genade beleefd worden.

Je kunt jezelf afvragen of je de boodschap goed vertelt aan de hand van de volgende testvragen: ervaart de ander hoe het tot verbroken verhouding tussen God en mens kwam, en waarin deze eigenlijk bestaat? beseft en erkent hij of zij dat zijn of haar toestand door God gezien wordt als rebellie en vijandschap? ervaart iemand dat hij zonder Jezus in Gods eerlijk oordeel terechtkomt? Er zijn schijnbekeringen..., arglistig is het menselijk hart. Alleen de heldere boodschap van zonde en genade zal redding geven aan het verslagen hart...

'We moeten ... inzien dat het slechte geweten van de natuurlijke mens heel wat anders is dan overtuiging van zonde. Als iemand benauwd is over zijn eigen zwakheid en over de verkeerde dingen die hij gedaan heeft, betekent dat nog niet dat hij overtuigd is van zonde. ... Als iemand in die omstandigheden de Here Jezus aanroept om hem tot rust te brengen, hem op te vrolijken en hem weer vertrouwen te geven, is er nog geen sprake van behoudend geloof.'[1]

De bijbelse leer door de kerk beleden met het oog op evangelisatie

Als je op je in laat werken wat wezenlijk is voor evangelisatie, zie je dat Nestvogel over dingen schrijft, die in de gereformeerde belijdenis zeer helder uit de doeken worden gedaan. Dat geldt bijvoorbeeld ten aanzien van de leer van de Bijbel over de hopeloze situatie van de (zondige) mens alsook over het machtig wonder van de verzoening.

Het is wijzer de inhoud van die belijdenis je eigen te maken dan er hooghartig aan voorbij te gaan. Die belijdenis houdt ons scherp op hoofdzaken: zonde en verzoening. Dat moet verkondigd worden. Dat is de informatie die een mens nodig heeft om zijn ellende voor God te gaan erkennen en de uitweg te vinden in Christus.

Dit is een tweede artikel n.a.v. het boek van dr. Wolfgang Nestvogel, *Evangelisation in der Postmoderne. Wie Wahrheit den Pluralismus angreift...*, uitg. Christlische Literatur-Verbreitung, Bielefeld, 156 pag. ISBN 3-89397-968-9. Prijs € 5,90. Het boek is te downloaden via http://www.clv.de/index.php.

Noot:

[1] J.I. Packer, *Evangelisatie en de soevereiniteit van God*, Apeldoorn 1995, p. 57.

Nader Bekeken

Neem een proefabonnement op NADER BEKEKEN! U ontvangt het blad 3 maanden lang voor maar € 5,-.
Wilt u iemand een waardevol cadeau aanbieden? Denk dan eens aan een geschenkabonnement op NADER BEKEKEN. Het kost u slechts € 10,- en hij/zij ontvangt het blad dan een halfjaar lang!
Bel 050-3013636 of mail woordenwereld@scholma.nl of kijk op www.woordenwereld.nl.

Is bidden domineeswerk?

Mogen de taken in de kerkdienst ook verdeeld worden? Of is het per se noodzakelijk, dat de dominee alles zelf doet? Actuele vragen, die er regelmatig toe leiden dat de taken (inderdaad) wat meer verdeeld worden. Het 'amen' wordt weer aan de gemeente teruggegeven, soms gevolgd door het votum. En ook wordt de vraag gesteld, of gemeenteleden een rol mogen spelen bij het gebed in de eredienst. Want bidden is toch zeker niet alleen domineeswerk

Nu zou er over die laatste vraag nog wel het nodige te zeggen zijn. Want wie het 'Formulier voor de bevestiging van dienaren des Woords' leest, komt daar o.a. de volgende passage in tegen: 'Ten derde is het hun taak als voorgangers van de gemeente in de eredienst de naam van de Here aan te roepen, smekingen, gebeden, voorbeden en dankzeggingen te doen voor alle mensen, voor koningen en alle hooggeplaatsten.'[1] En onze kerkorde zegt: 'De taak van de predikanten is trouw voor te gaan in de gebeden en in de bediening van het Woord en de sacramenten.'[2]

Discussie in de ambtsleer

Zowel het bevestigingsformulier voor predikanten als de kerkorde lijken dus duidelijke taal te spreken: het gebed in de eredienst behoort tot de taak van de predikanten. En toch ligt één en ander wat minder duidelijk dan het lijkt. Dat blijkt al wel, als we artikel 30 van de Nederlandse Geloofsbelijdenis opslaan, waar we lezen: 'Er moeten dienaren of herders zijn, om Gods Woord te prediken en de sacramenten te bedienen.' Met andere woorden: hier wordt het gebed weer níet genoemd als taak van de predikanten!

De verwarring op dit punt is terug te voeren op een discussie in de ambtsleer. Al sinds jaar en dag wordt daar getwist over het ambt van dienaar des Woords.

Is dit nu een zelfstandig uit de Schrift af te leiden ambt, of is de predikant meer een bijzonder soort ouderling? En als hij dat laatste is, waarin zit 'm dan precies dat bijzondere? In het feit dat hij voor zijn ambtswerk is vrijgesteld of toch (ook) in zijn werkterrein? Een discussie waar het laatste woord nog niet over gesproken lijkt.[3]

U zult begrijpen dat het, wanneer er al zoveel onduidelijkheid bestaat over het ámbt van dienaar des Woords, nog veel moeilijker wordt om precies zijn

Gemeentebreed

A. Bas

táák te omschrijven. Toch is er wel iets van te zeggen. Al in 1568 spraken de kerken namelijk uit: 'Het is buiten kijf, dat het ambt der Dienaren, welke de Schrift herders en opzieners en somtijds ook oudsten en ouderlingen noemt, voornamelijk bestaat in het Woord Gods te verkondigen, recht te snijden en toe te passen, zoowel in het openbaar als aan de huizen tot leering, vermaning en vertroosting naar de omstandigheden dit medebrengen, en in de bediening der sacramenten en de onderhouding der tucht.'[4] Oftewel, een drieledige taak: de dienst des Woords, de dienst der sacramenten en (samen met de ouderlingen) de regering van de kerk.

Schriftbewijs

Maar de gebeden dan? Want we zagen toch al, dat zowel het bevestigingsformulier als de kerkorde die ook tot de taak van de predikanten rekenden? Zeker, maar vaak worden die dan toch als een soort 'verlengde' van de dienst des Woords gezien. Zo door Bouwman, die zegt: 'Den Dienaar is opgedragen, het Woord Gods te brengen in de openbare vergaderingen der gemeente en den naam Gods openbaar aan te roepen vanwege de geheele gemeente (Hand. 6:4; 1 Tim. 2:1).'[5] Oftewel - zoals hij namens God de gehele gemeente aanspreekt, roept hij omgekeerd namens de gehele gemeente ook God aan.

De schriftplaatsen die Bouwman aanvoert, maken duidelijk dat de apostelen zich na de aanstelling van de zeven gehouden hebben aan het gebed en de bediening van het Woord (Hand. 6:4), en dat er smekingen, gebeden, voorbeden en dankzeggingen gedaan moeten worden (1 Tim. 2:1). Dit laatste wordt nog bevestigd door Genesis 4:26, waar de eredienst omschreven wordt als het 'aanroepen van de naam des HEREN'. Ondertussen kan hieruit m.i. niet de 'harde' conclusie getrokken worden dat het gebed in de eredienst op grond van de Schrift altijd per se domineeswerk moet zijn.[6]

Praktisch

Geen 'harde' of 'principiële' conclusies dus, op dit punt. En toch zit er wel de nodige wijsheid in de manier waarop het bevestigingsformulier de taken verdeelt. Immers, het kenmerkende van het gebed in de eredienst is, dat het wordt gebeden namens de héle gemeente. En de praktijk leert, dat dat ook een goede kennis vergt van wat er in de gemeente zoal leeft. Met name als het om de voorbeden gaat. Want welke 'noden' moeten er op welk moment concreet genoemd worden, en welke eventueel in 'bedekte' of 'algemene termen' aangeduid? Dat zijn best lastige vragen, en is het dan echt zo'n vreemde gedachte als het bevestigingsformulier allereerst kijkt naar hem die de hele gemeente tot zijn werkterrein heeft? En dus weet welke situatie welk gebed of welke formulering vraagt?

Daar komt nog wat bij. De Catechismus zegt namelijk in zondag 45, antwoord 117, dat we in het gebed God 'van harte aanroepen om alles wat Hij ons geboden heeft te bidden'. Oftewel: bidden is pleiten op Gods beloften, op Gods Woord. En is het van daaruit dan echt zo'n vreemde gedachte als het bevestigingsformulier allereerst kijkt naar hem die vanuit zijn ambt dat Woord en die beloften van God ook te verkondigen heeft 'naar de omstandigheden dit medebrengen'?

Kortom, als u mij vraagt of het op *principiële* bezwaren stuit om ook anderen dan de dominee voor te laten gaan in de dienst der gebeden, is mijn antwoord ontkennend. En dan zal ik u er tevens op wijzen, dat dit ook al sinds jaar en dag gebeurt. Immers, als we iemand vragen een preek te lezen, geven we hem daarbij alle ruimte om zelf voor te gaan in de dienst der gebeden. 'Preek lezen' hoeft niet per definitie ook 'gebed lezen' te zijn.

Principieel is er m.i. dus alle ruimte. Maar als u mij vervolgens vraagt wat ik dan denk van de manier waarop het bevestigingsformulier van predikanten de taken verdeelt, zal ik u antwoorden dat ik dat van wijsheid vind getuigen en er als algemene regel prima mee uit de voeten kan.

Noten:

1. *Gereformeerd Kerkboek*, p. 542.
2. Artikel 16 (*Gereformeerd Kerkboek*, p. 593).
3. Vergelijk o.a. A.N. Hendriks, *Van God gezonden. Over de ambten in Christus' kerk* (Woord en Wereld 33), Bedum 1996, p. 21-31.
4. Vertaling afkomstig van H. Bouwman, *Gereformeerd Kerkrecht. Eerste deel*, Kampen 1928, p. 486.
5. H. Bouwman, *Gereformeerd Kerkrecht. Eerste deel*, Kampen 1928, p. 487.
6. 1 Timoteüs 2 lijkt het meest in die richting te gaan, omdat Paulus daar zegt: 'Ik vermaan *u* dan allereerst smekingen, gebeden, voorbeden en dankzeggingen te doen…' Maar de moeilijkheid daarbij is, dat het woordje 'u' in de grondtekst niet voorkomt. Vergelijk ook de Statenvertaling: 'Ik vermaan dan voor alle dingen, dat gedaan worden smeekingen, gebeden, voorbiddingen, dankzeggingen …'

Calvijn over de Drie-eenheid

De laatste jaren is er nieuwe aandacht gekomen voor wat de kerk belijdt over de Drie-eenheid van God. Kon in 1991 nog in Engeland een boek verschijnen over 'de vergeten Drie-eenheid', de laatste tijd staat Gods Drie-eenheid weer duidelijk op de theologische agenda. Dat is op zich verheugend, want theologie die werkelijk over God wil spreken, kan over dit zo centrale leerstuk niet zwijgen. Daarbij komt dat in deze leer de grote beslissingen vallen. H. Bavinck noemt deze leer terecht 'de wortel aller dogmata' en 'het hart der christelijke religie', en zegt: 'In elke Christelijke belijdenis en dogmatiek is de diepste vraag deze, hoe God één en toch weer drievoudig kan zijn. En al naar gelang deze vraag beantwoord wordt, komt in alle stukken der leer de Christelijke waarheid minder of meer tot haar recht.' Dwalingen in de leer van Christus, van de Heilige Geest hebben altijd hun wortel in een niet recht zien van wat wij moeten belijden omtrent Gods Drie-eenheid.

A. Baars, hoofddocent diaconiologische vakken aan de Theologische Universiteit Apeldoorn, koos dan ook een zeer actueel onderwerp voor het proefschrift waarop hij in het najaar van 2004 te Apeldoorn de doctorstitel verwierf, door aandacht te vragen voor *Calvijns* leer over Gods Drie-eenheid. In het theologisch debat dat nu weer over de leer van God wordt gevoerd, kan niet aan Calvijn voorbijgegaan worden. Zijn onderwijs heeft immers de gereformeerde dogmatiek diepgaand beïnvloed.

Boek van de maand
A.N. Hendriks

Dr. A. Baars

Opzet

Er is al heel wat geschreven over Calvijns leer omtrent Gods Drie-eenheid. Maar tot op heden ontbrak nog een studie die een samenvattende

behandeling daarvan geeft. Het boek van Baars wil in deze lacune voorzien. Tegelijk brengt het in kaart hoe Calvijns leer van de Triniteit zich ontwikkeld heeft. Het blijkt dat met name het gevecht met allerlei dwaalgeesten de reformator noodzaakte tot steeds duidelijker en nauwkeuriger formuleringen te komen. Baars vergelijkt Calvijns stellingnames uitvoerig met de opvattingen van kerkvaders als Gregorius van Nazianze en Augustinus, terwijl hij ook aandacht geeft aan oudere tijdgenoten van Calvijn als Erasmus, Luther, Melanchthon en Zwingli. Hij maakt duidelijk of, en zo ja, waarin Calvijn door hen beïnvloed is.

Door deze opzet is de studie van Baars een zeer omvangrijk boek van niet minder dan 751 pagina's geworden. Het vraagt wel enige volharding om door te lezen. Maar wie volhardt, krijgt telkens weer een verrassend panorama te zien van de theologische wereld waarin Calvijn zich bewoog en waarin hij zijn eigen weg ging. Dat laatste wordt in deze studie ook heel duidelijk. Het vervult de lezer met bewondering voor de zelfstandigheid van Calvijn. Hij stond op vele (theologische) schouders, maar reikte zelf verder en reikte (als het nodig was) ook anders! De lezer krijgt echt een bad in Calvijns onderwijs en in dat van Calvijns gesprekspartners zonder dat hij erin verdrinkt. Dat is te danken aan de plezierig heldere manier waarop Baars schrijft. Van deze schrijftrant ben ik onder de indruk. Zijn boek is er zeer toegankelijk door geworden. Het is heel knap om omvangrijke en ingewikkelde stof zo te kunnen presenteren! De studie van Baars mag met recht een standaardwerk genoemd worden, dat een verrijking betekent voor het Calvijnonderzoek en de gereformeerde theologie.

Ik kan niet breed op zijn studie ingaan: ons blad is geen theologisch tijdschrift. Ik volsta met enkele zaken aan te stippen.

Ontwikkeling

Heel boeiend is te lezen hoe Calvijn uiteindelijk in zijn hoofdwerk de *Institutie* in de uitgave van 1559 spreekt over 'drie Personen' in 'het enkelvoudige Wezen Gods' (III,13,2). Calvijn is nu zover gekomen dat hij ook een nadere omschrijving kan geven van wat hij onder 'persoon' verstaat. '"Persoon" dan noem ik een zelfstandigheid in het Wezen Gods, die hoewel zij met de andere Personen verbonden is, zich daarvan door een onmededeelbare eigenschap onderscheidt' (III,13,6).

Calvijn laat de onduidelijkheden van eerdere uitgaven van zijn hoofdwerk achter zich. Daarbij valt het op dat de reformator meer waarde hecht aan de klassieke termen 'Wezen' en 'Persoon' dan eerder het geval was. Baars laat zien dat aan Calvijns voortgang de conflicten met dwaalgeesten hebben bijgedragen. Zij brachten hem tot een grotere waardering voor de klassieke terminologie en tot een duidelijker omschrijving van wat wij onder 'Persoon' moeten verstaan. In Calvijns uiteindelijke definitie komen lijnen van de traditie vanaf

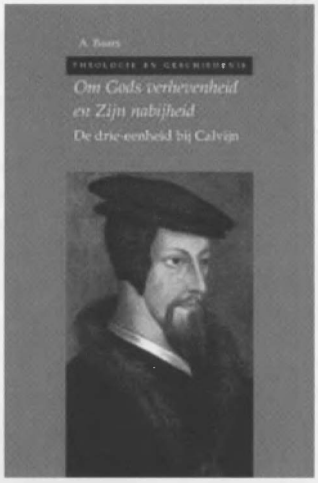

Augustinus samen. Calvijn benoemt de relatie tussen Wezen en Persoon met het woord 'zelfstandigheid' en brengt zo een onderscheid aan tussen Wezen en Persoon. Tegelijk verbindt hij Wezen en Persoon heel nauw aan elkaar door te spreken over een zelfstandigheid *in* het Wezen van God.

De drie Personen zijn ook *onderling* verbonden. Toch krijgt deze verbondenheid niet de meest centrale plaats in Calvijns definitie. Die wordt ingenomen door de zinsnede dat de Personen 'door een *onmededeelbare eigenschap* onderscheiden worden'.

Wanneer Calvijn dan nader deze laatste gaat invullen, treft het dat hij niet alleen de klassieke aanduidingen gebruikt (de Vader is niet gegenereerd, de Zoon is door de Vader gegenereerd, en de Heilige Geest gaat uit van de Vader en van de Zoon), maar ook over de Vader spreekt als de 'Oorsprong', over de Zoon als de 'Wijsheid' en over de Heilige Geest als de 'Kracht', om enerzijds het eigene van elke Persoon aan te geven, en anderzijds duidelijk te maken op welke manier elke Persoon deel heeft aan Gods werken. Baars laat zien dat Calvijn met deze 'vereenvoudigde variant' zich in het spoor van een oude traditie beweegt, zij het dat hij wanneer hij aan de Geest de 'kracht' toeschrijft, meer een eigen weg inslaat.

Het valt op dat Calvijn meer aandacht geeft aan Gods Drie-eenheid zoals deze naar ons toekomt in Gods werken, dan aan de wijze waarop de drie Personen in Gods Wezen met elkaar verkeren. Baars rekent af met de bewering dat Calvijn inhoudelijke reserves zou hebben ten opzichte van de 'immanente Triniteit'. Zijn definitie van 'Persoon' in de *Institutie* van 1559 laat zien hoe de reformator zich uitspreekt over Gods Wezen en de Personen *in* dat Wezen.

Trinitarische opbouw?

Er is nog altijd veel te doen over de opzet van Calvijns hoofdwerk. Kan men zeggen dat het leerstuk van Gods Drieeenheid bepalend is en dat Calvijns theologie een *trinitarische* structuur vertoont? Vanaf de eerste uitgave (1536) is de reformator bezig geweest een verantwoorde structuur voor zijn *Institutie* te vinden. Opvallend is dat hij in de laatste editie van 1559 voor een andere opzet kiest dan in eerdere uitgaven. Calvijn groepeert zijn stof nu niet meer volgens de vier catechetische kernen (geloof, wet, gebed en sacramenten), maar volgens de vier hoofdthema's van de Apostolische Geloofsbelijdenis: de Vader, de Zoon, de Heilige Geest en de kerk. Baars wijst erop dat er ook andere factoren zijn geweest die de structuur van de editie van 1559 hebben beïnvloed. Calvijn liet zich in belangrijke mate leiden door de vraag: wat is de meest overtuigende manier om de hier behandelde leer over te dragen? Bovendien verdeelt Calvijn het Apostolicum niet in drieën, maar in vieren door apart te spreken over de kerk. Baars concludeert dat het daarom 'minder juist' is te spreken van een trinitarische structuur van de laatste *Institutie*, hij verkiest te spreken over een 'trinitarisch-soteriologische gloed'.

Wat de theologie van Calvijn voorts betreft, neemt Baars afstand van de bewering dat het leerstuk van de Drieeenheid het centrum zou zijn, waaruit de hele geloofsleer zou zijn opgebouwd en waarnaar alle dogmatische thema's zouden zijn geordend. Er is geen sprake bij Calvijn van een centrum van waaruit alles behandeld wordt. Wel is het zo dat het trinitarische dogma grote betekenis heeft voor het karakter en de structuur van Calvijns theologie. We zien dit

dogma doorwerken in het geheel van zijn theologie. Baars is van mening dat men *in die zin* Calvijns theologie inderdaad trinitarisch kan noemen, zij het met een 'sterke soteriologische toespitsing': de reformator concentreert zich immers vooral op Gods *heilswerk* in de gelovigen en in de kerk.

Het eigene van Calvijn

Op bladzijde 677 komen wij bij het klokhuis van de appel, wanneer Baars kort samenvat waarin nu het eigene van Calvijns leer over Gods Drie-eenheid bestaat. Dat eigene schetst de auteur aan de hand van de volgende zes karakteristieke punten.

1. De *antispeculatieve toonzetting.* Calvijn keert zich van meet af aan tegen elke speculatie die de grenzen van de Schrift overschrijdt.
2. De *spanning in de verhouding van de immanente en de oeconomische Triniteit.* Calvijn stelt enerzijds dat Gods Wezen hoger en groter is dan Hij ons in zijn openbaring te kennen geeft. Anderzijds benadrukt hij dat God niet anders is dan wij Hem in zijn (heils)werk leren kennen.
3. De *volle Godheid van de drie Personen.* Alle drie zijn God in de volle zin van het woord en hebben het bestaan in Zichzelf. Calvijn zuivert zo de westerse traditie van de latente neiging tot modalisme (= de leer dat de ene God Zich openbaart als Vader, Zoon en Geest, die dan openbaringen zijn van één Persoon).
4. Het *trinitarische Persoonsbegrip.* Calvijn verbindt het 'zelfstandige' met het 'relationele' op een evenwichtige wijze met elkaar.
5. De *(heils)oeconomische relaties.* In Calvijns visie blijven de binnentrinitarische relaties in de schaduw. Alle nadruk ligt bij hem op de manier waarop de werken van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest zichtbaar worden in wat God doet.
6. De *soteriologische toespitsing.* Het gaat Calvijn vooral om de 'praktijk' van de (geloofs)kennis van de drie-enige God en een leven in gemeenschap met Hem.

Hoewel wij sommige van de genoemde aspecten tot op zekere hoogte ook bij andere reformatoren vinden, heeft Calvijn volgens Baars doorgaans ook hier iets eigens. In elk geval worden zijns inziens in de combinatie van deze zes punten de contouren van het karakteristieke en unieke van Calvijns leer over de Drie-eenheid zichtbaar.

Actualiteit

In het laatste hoofdstuk gaat Baars in op de vraag op welke manier het concept van Calvijn een bijdrage kan leveren aan de huidige discussie over de triniteitsleer. Ik vat kort samen. Wij kunnen van Calvijn leren hoe we bewaard worden om op een abstracte wijze over Gods Wezen en eigenschappen te spreken, min of meer los van zijn trinitarisch bestaan. Calvijn plaatst immers de leer van de Drie-eenheid in het hart van de Godsleer.

Ook de manier waarop de reformator met het oudkerkelijk dogma en beschouwingen van de kerkvaders omgaat, kan ons veel zeggen. Enerzijds is hij duidelijk congeniaal, anderzijds schuwt hij kritiek niet wanneer het gaat om speculatie of Schriftberoep. Calvijn kan ook een voorbeeld zijn in zijn katholieke breedheid: hij is in gesprek zowel met kerkvaders uit de westerse als uit de oosterse traditie. Onmiskenbaar zoekt Calvijn zijn weg tussen ketterijen, die ook vandaag nog rondspoken. Calvijns toenemende waardering voor de waarde van de oudkerkelijke leeruitspraken krijgt zo nieuwe actualiteit. In de discussie van vandaag kan Calvijns verheldering van het trinitarisch begrip 'Persoon' nog als een belangrijke inbreng worden beschouwd. Zo is er meer te noemen.

Slotopmerkingen

Ik hoop dat duidelijk is geworden wat een boeiend en inhoudrijk boek dr. Baars op tafel heeft gelegd. Calvijnspecialisten kunnen er hun tanden in zetten. Maar ik raad het ook graag mijn collega's en geïnteresseerde niet-theologen aan. Het boek is een verademing in een tijd waarin zoveel oppervlakkige kost gepubliceerd wordt. Je gaat onder leiding van Baars met Calvijn naar het diepe en je ontdekt weer eens wat *theologiseren* is. Het kostelijke daarbij is, dat Calvijn de gemeente voor ogen houdt en als theoloog steeds de pastor blijft die Gods volk wil houden bij de Schrift.

Mijn kennis van het werk van Calvijn is niet toereikend om het geheel van Baars' studie te beoordelen. Ik heb dan ook slechts een enkele opmerking.

Ik miste bij de behandeling van Calvijn en zijn (oudere) tijdgenoten Martin Bucer, de reformator van Straatsburg. De dissertatie van Yoon-Bae Choi (te Apeldoorn verdedigd in 1996!) wijst op de invloed die Bucer op Calvijn zeker ten aanzien van de leer van de Heilige Geest heeft gehad. Was die invloed er ook in de voor Calvijn zo karakteristieke (heils)oeconomische toespitsing van zijn triniteitsleer? Calvijn spreekt over de Heilige Geest als 'Kracht'. Was hij daarin niet leerling van Bucer, die met deze benaming graag het eigene van de Geest aanduidde?

Graag had ik gezien dat Baars ook in zijn 'zes' voor Calvijns triniteitsleer karakteristieke punten nog kort had aangegeven waarin nu precies deze leer iets eigens heeft ten opzichte van zijn geestverwanten. Als uitkomst van het onderzoek was dit mijns inziens hier op zijn plaats geweest.

Ik miste een nadere verantwoording waarom Baars juist Erasmus, Luther, Melanchthon en Zwingli en geen andere tijdgenoten uitkiest om Calvijns concept te vergelijken. De keus zelf lijkt me niet ongeschikt, maar vraagt wel om toelichting.

Ten slotte rees bij mij de vraag hoe Calvijns aanduiding van het eigene van de Zoon als de 'Wijsheid' uit wie ook alle voorzeggingen en profetieën zijn voortgekomen, zich verhoudt met wat de Geloofsbelijdenis van Nicea aan de Heilige Geest toeschrijft: 'die gesproken heeft door de profeten.'

Maar deze kanttekeningen doen niets af van de waardering die ik heb voor deze dissertatie. Geen geringe verdienste is ook dat Baars Calvijns commentaren en preken in zijn onderzoek betrekt, en dat zijn betoog steeds door vele verwijzingen wordt gesteund.

De titel *Om Gods verhevenheid en zijn nabijheid* is trefzeker gekozen. Juist als de Heilige wil Hij ons nabij zijn, zo leert ons de profeet Jesaja. Het is Calvijns worsteling geweest God in zijn heilige Drie-eenheid te eren als de Verhevene die ons in Christus door de Geest nabij is!

N.a.v.: A. Baars, *Om Gods verhevenheid en zijn nabijheid. De Drie-eenheid bij Calvijn,* uitg. Kok, Kampen 2004, ISBN 90 435 0659 1. 751 pag. Prijs € 42,50.

Opent uwe mond

Geen munt voor de zondagse collectezak,
peperde de ouderling ons diaconaal in.

Ongewijd sacrament voor de droge kelen
die uitgezongen naar verkoeling dorsten.

Bittere hostie voor alle zoetgevooisden
die de Heere prijzen met volle mond.

Wit manna dat vromen, ketters en zeloten
sabbelend in smakkende oecumene verenigt.

King - kerkvoer voor gereformeerde kaken,
een gulden die als een daalder wegzuigt.

Faam - pastille voor de hervormde smaak,
verfijnder en even fris als kortstondig.

Al gaat een pepermunt een preeklang mee:
genadetijd laat zich onzalig versnoepen.

Anne Schipper dec. 1998

Hier gaat een pepermunt een preeklang mee.
Dat zijn dan wel korte preekjes,
of de snoeper heeft een abnormaal zuigvermogen.
Als kind kreeg ik drie pepermuntjes mee, voor elk punt één.
We leven in een hoogst verwarrende tijd,
want wanneer moet een kind tegenwoordig een pepermuntje nemen
met die nieuwe preekmethode uit Kampen?

Gedicht **G. Slings**

Hedendaagse frontlinies

In reformatorisch Nederland vindt de laatste tijd een interessante discussie plaats, die ook ons direct raakt. De achtergrond vormt de vraag waar in onze tijd voor christenen de frontlinie ligt: bij de islam en andere niet-christelijke religies of bij het moderne liberalisme. De discussie werd aangezwengeld door de hervormde theoloog dr. G. van den Brink. In het *Reformatorisch Dagblad* van 8 januari 2005 hield hij een pleidooi voor tolerantie ten opzichte van moslims. Dit zou betekenen, dat we elkaar in Nederland weer werkelijk leren bevragen op onze levensbeschouwing.

Dr. G. van den Brink

Accepteren

Ook al zijn de verschillen levensgroot. De belangstelling voor elkaars diepste opvattingen is vaak oppervlakkig. Het gevolg is dat respect en begrip voor elkaar verdwijnen en radicale standpunten ontstaan. Je ziet dat terug bij mensen als Ayaan Hirsi Ali, Geert Wilders en Bart Jan Spruyt. Ze trekken in verschillende toonsoorten van leer tegen moslims; ze stellen zich weinig gastvrij ten opzichte van andere bevolkingsgroepen op. We moeten moslims echter niet te vuur en te zwaard bestrijden - dat werkt averechts -, maar ze helpen om zich te leren verantwoorden.

Moslims hoeven zich niet eerst aan te passen aan de heersende, liberale moraal in ons land om mee te tellen. We hoeven geen modern, westers denkende mensen van ze te maken, maar ze mogen er zijn zoals ze zijn. Dat geldt ook voor orthodoxe christenen. De liberale meerderheid heeft niet het recht haar standpunten tot norm te verheffen om vervolgens anderen de maat te nemen. Dat gebeurt, als ik het goed zie, helaas wel. Er is in ons land zoiets als een grijs gemiddelde waar iedereen zich aan zou moeten toetsen. Kleine afwijkingen worden geaccepteerd, grote niet. Ik ben het daar fundamenteel mee oneens. Liberaal denkende mensen zullen eraan moeten wennen dat de islam en het orthodoxe christendom geen verschijnselen zijn die vanzelf verdwijnen naarmate de modernisering voortgaat. Die theorie is allang achterhaald. Beide zullen er altijd blijven. En ook al staan beide groeperingen volstrekt anders in het leven dan de gesecula-

riseerde meerderheid, ze hebben recht op hun visies en uitingen zolang die niet strijden met de beginselen van de rechtsstaat.

Van den Brink heeft echter ook een boodschap voor orthodoxe christenen.

Theocratie laten rusten

Nu noem ik ook een andere kant van de zaak. Voorzover christenen al dan niet openlijk nog theocratische idealen koesteren, doen ze er goed aan die op te geven. We zullen de democratie principieel moeten accepteren en hebben daar bijbels-theologisch ook voldoende aanleiding toe. Ik denk aan de mens als beelddrager Gods; geschapen met een onvervreemdbare eigen verantwoordelijkheid. Aan God Die Zijn zon laat opgaan over bozen en goeden zonder de bozen te verdoen. Aan onkruid en tarwe die samen mogen opgroeien tot de oogst, een gelijkenis die Augustinus reeds op de samenleving toepaste. Niet de situatie in het Oude Testament, maar die in het Nieuwe Testament is voor ons richtinggevend.

Dit betekent dat de SGP de theocratie moet laten rusten tot de jongste dag, de Dag van Gods Koninkrijk. Nederland is een democratie en ook orthodoxe christenen doen er verstandig aan zich daar volledig achter te scharen. Dus niet met de houding van: we doen noodgedwongen mee in de democratie, maar eigenlijk willen we iets anders. Dat is een concessie die altijd leidt tot een zekere tweeslachtigheid en tot wantrouwen bij buitenstaanders, die niet helemaal ongefundeerd is. Je ziet dan ook dat de SGP nogal eens op één hoop wordt gegooid met moslimfundamentalisme. Mijns inziens onterecht, maar niet helemaal onbegrijpelijk. Het zou mooi zijn als Van der Vlies zou zeggen: Ook als de SGP de macht zou hebben in Nederland zijn moslims en liberalen in veilige handen. Wij willen hier geen christelijke variant van Iran. Mijn pleidooi voor de democratie is geen strategische, maar een principiële keus. Christenen geloven dat de theocratie zal aanbreken bij de komst van Gods Koninkrijk.

Deze stellingname leidde tot een reeks kritische reacties. Ook fractieleider Van der Vlies pakte de handschoen op. In de krant van 13 januari 2005 reageerde hij als volgt.

Democratie als ideaal?

Hierbij bedien ik Van den Brink op zijn wenken. Ook als de SGP de macht zou hebben in Nederland, zijn moslims èn liberalen in veilige handen. Het is niet voor het eerst dat ik dit zeg. Nog tijdens de verkiezingscampagne 2003 heb ik iedereen voorgehouden dat ieders geborgenheid daar het best gegarandeerd is waar geleefd wordt naar Gods Woord en Wet. Ik zeg niks liever, en niets met meer overtuiging dan dat. ...

Van den Brink neemt een helder stand-

Bas van der Vlies

punt in, maar een standpunt van vérstrekkende betekenis. Idealen immers of vergezichten over de meest gewenste inrichting van onze samenleving kunnen gauw conflicteren met de conclusies van de democratie. Een norm die wordt gesteld door een meerderheid van de helft plus één kan haaks staan op wat in bijbels perspectief waarheid en wijsheid, dan wel gebóden is.
...
De rechtmatige eis en roeping dat 'alles Hém moet eren' maakt echter dat de theocratische gedachte niet geparkeerd kan worden totdat 'alle dingen nieuw zijn'. Wie dat bepleit, doet God geen recht en mensen tekort. De Prediker riep in de wirwar van alle aardse ijdelheid op: 'Vreest God, houdt Zijn geboden, want dat betaamt alle mensen.' Dat Woord heeft ook de overheid wat te zeggen. ... Geen enkel misverstand. De SGP was, is en blijft voorstander van de parlementaire democratie. ... Maar om nu de ongenormeerde democratie als ideaal in zichzelf te belijden, dát gaat te ver als tegelijk met droefheid moet worden vastgesteld dat de resultaten land en volk in vaarwateren sturen die niet of nauwelijks worden gevuld uit de Bron van lévend water. Wat goed en recht is, wordt uiteindelijk niet met meerderheid van stemmen beslist.

Twee fronten

De oprukkende islam wordt vooral als bedreigend ervaren door het geweld waarvan radikalinski's zich bedienen. Op dit punt gaat iedere vergelijking met de SGP mank, is ze ook oneerlijk. Immers, geweld komt in de verste verte niet voor in het denken van de SGP. Wij werpen elke gedachte daaraan verre van ons. Het hebben van fundamentele opvattingen valt toch niet te vereenzelvigen met fundamentalisme, in de betekenis die dat begrip tegenwoordig nationaal en internationaal heeft. Als twee hetzelfde lijken te zeggen, is het daarom nog lang niet hetzelfde. Dat is het ene front.
Het andere front ligt bij 'de seculiere jihad' van dogmatici van linkse en rechtse snit, die een tot in alle consequenties doorgevoerde ongodsdienstige samenleving willen afdwingen. Christenen en moslims worden er vergelijkbaar door getroffen. Dat kan praktisch gesproken op één lijn brengen om allerlei uitwassen in onze samenleving aan de kaak te stellen. Maar dat is volstrekt iets anders dan inhoudelijke verbinding, laat staan overeenkomst te zoeken of te suggereren en elkaar daarom en van daaruit te steunen. Daarvoor zijn de verschillen té groot en té wezenlijk. Verschillen die zich uiteindelijk concentreren in de Persoon van Jezus Christus, mens geworden om zondaren zalig te maken en middelpunt van de wereldgeschiedenis.

Een opvallende reactie kwam van de kant van ds. W. Visscher, predikant van de Gereformeerde Gemeente in Amersfoort en voorzitter van enkele reformatorische scholen aldaar. Aan het *RD* van 20 januari 2005 ontleen ik het volgende.

Het front van de seculieren

Uiteraard zijn er inhoudelijk tussen christenen en islamieten grote en fundamentele verschillen. Echter, op het terrein van praktische zaken zijn er gelijke belangen. Zeker in het verzet tegen de seculieren die alle godsdienst willen weren uit het publieke leven.
Merkwaardig is daarom de grote stroom afwijzende reacties, in deze krant, die op het voorstel van Van den Brink zijn gekomen. Ik stond er eigenlijk een beetje beduusd van. Het leek wel alsof er geen groter maatschappelijk kwaad is dan de islam. De werkelijkheid anno 2005 is echter anders. De ruim 50 procent seculieren maken meer kapot dan de 5 procent islamieten. Zo zit de werkelijkheid anno 2005 in Nederland vandaag in elkaar.
...
In oorlogssituaties zijn er fronten. Zeg ik te veel als ik het huidige maatschappelijke klimaat schokkend vind? Waar echter ligt het front? Dat ligt bij het geweld van de seculieren. ...
Ik vrees dat de negatieve reacties in orthodox-christelijke kring ook wel eens zouden kunnen voortvloeien uit een te gering besef van de huidige maatschappelijke situatie. Die is ernstiger dan velen helaas beseffen. Seculier Nederland maakt zich op om werkelijk alles wat zweemt naar religie uit de samenleving weg te bannen.
Wie begint over de minaret, moet niet vreemd opkijken als de seculieren hem zullen bedienen door ook de kerkklokken het zwijgen op te leggen. Wie moskeeën wil sluiten kan verwachten dat de seculieren ook wel raad weten met kerkgebouwen waar gewaarschuwd wordt tegen de zonde van de homoseksualiteit. Wie klaagt over de burka moet niet vreemd opkijken als ook de rok voor meisjes op refoscholen aan de beurt komt. En wie moeite heeft met de besnijdenis kan ook de gewetensvrijheid voor gemoedsbezwaarden tegen polio-inentingen wel in gedachten houden. Voor de seculieren geldt geen godsdienst.
En alles lijkt zich als een boemerang tegen je te kunnen keren. Het debat eind 2004 over de smalende godslastering was wat dat betreft onthullend en leerzaam. Wat minister Donner bedoelde als oproep tot voorzichtigheid werd binnen de kortste keren een actie, onder leiding van de meest seculiere en liberale partij van Nederland (D66), om ook dat element van christelijkheid maar te schrappen. En alles wat riekt naar religie en christelijkheid wordt langzamerhand ter discussie gesteld en opgeruimd.
Dat is de realiteit van de seculiere samenleving. Dat is de realiteit in Nederland, het snelst seculariserende land van Europa. Het voorheen christelijke land waar nu nog maar 26 procent van de geboren kinderen wordt gedoopt. ...
Zouden we onder de acute dreiging van de seculieren niet eens opnieuw nadenken over de plaats van de religie in de samenleving? Zouden we ook niet eens nadenken of, en zo ja in hoeverre er mogelijk wat werkafspraken met andere religieuzen zouden kunnen worden gemaakt? Is het geen tijd voor een breed strategisch beraad over de plaats van religie in de huidige Nederlandse samenleving?
De tijd laat ons geen vrijblijvende discussie toe. Er wordt geschoten (met scherp) op alles wat christelijk is. Er wordt getornd aan alles wat maar riekt naar religie. Laten we het maatschappelijk front zoeken waar het ook werkelijk ligt.

De analyse van ds. Visscher is juist. Na de terroristische aanslagen in het buitenland en de moord op Theo van Gogh in Nederland staan de gevaren van moslimfundamentalisme prominent op de agenda. In de geestelijke strijd kon het eigenlijke front echter wel eens veel dichterbij liggen.

Godsdienstvrijheid

In het hiervoor aangehaalde artikel van Van den Brink wordt de SGP uitgedaagd het theocratisch beginsel te laten rusten tot de jongste dag. Van der Vlies wil daar niets van weten. Maar al eerder hadden twee vooraanstaande leden van de SGP-jongeren in het *Reformatorisch Dagblad* een oproep gedaan zich grondig op dit thema te bezinnen.

Mr. Christian van Bemmel en drs. Gert van Veldhuizen schreven o.m. het volgende.

Spagaat ....?

Spagaat

Met één been op de wal en met één been in de boot. Die situatie typeert de huidige positie van een theocratisch georiënteerde partij als de SGP in het Nederlandse democratische bestel. Met veel moeite wordt geprobeerd de boot - door politieke en maatschappelijke ontwikkelingen op drift geraakt - enigszins in de buurt van de vaste theocratische beginselen te houden. Volgens ons is dat voorlopig pure noodzaak. Het bestaan van grondrechten wordt door de SGP positief gewaardeerd. Wel heeft de partij bezwaren tegen de toepassing van een aantal grondrechten. Een onbeperkte toepassing van de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van onderwijs is nooit het ideaal geweest. Het bestaan van een protestants-christelijke of reformatorische zuil in onderwijsland wordt beschouwd als een tweede keus. Hoewel het ideaal een openbare school met de Bijbel is, is de SGP blij dat ons bestel de mogelijkheid biedt om op grond van een levensbeschouwelijke grondslag scholen te stichten en in stand te houden. De spagaat tussen praktijk en ideaal was voelbaar.

In onze maatschappij op drift wordt de afstand tussen het theocratische beginsel en de politieke realiteit steeds groter. Steeds vaker staan de vrijheid van onderwijs en de vrijheid van godsdienst ter discussie. Enerzijds door de steeds groter wordende seculiere meerderheid, anderzijds als gevolg van het feit dat integratie van een snelgroeiende islamitische bevolkingsgroep mislukt en moslimfundamentalistische acties de voorpagina's van de kranten halen. Binnen de SGP is de tendens waar te nemen om de grondwettelijke vrijheden in het politieke en maatschappelijke debat te gaan verdedigen. Dit ter bescherming van de rechten van godsdienstige minderheden, zodat het ook onder een seculiere overheid mogelijk blijft om als minderheid de Heere overeenkomstig Zijn Woord te dienen. Staatkundig-gereformeerden als verdedigers van grondwettelijke vrijheden.

De spagaat ten top?

In haar beginselprogramma geeft een politieke partij de 'ideale' samenleving weer. Voor de SGP is dat een samenleving waarin kerk, staat en onderdaan zich van harte onderwerpen aan het gezag van het Woord van God. ... De vraag kan worden gesteld of, en zo ja in hoeverre het mogelijk is in het verkiezingsprogramma en in het politieke en maatschappelijke debat de vrijheid van onderwijs en de vrijheid van godsdienst te verdedigen, terwijl in het beginselprogramma het ideaal overeind blijft staan.

Verdere bezinning is naar onze overtuiging ook nodig over de vraag wat theocraten van een niet-christelijke overheid verwachten. De overheid is enerzijds dienares van God en wordt uit dien hoofde ertoe geroepen in overeenstemming met alle Tien Geboden te handelen. Anderzijds kan worden gesteld dat er brokken komen als een niet-christelijke overheid zich gaat mengen in godsdienstige aangelegenheden. Moeten wij van een niet-christelijke overheid verlangen dat zij zich actief bezig gaat houden met de levensbeschouwelijke grondslag van scholen? De vrijheid van onderwijs en de vrijheid van godsdienst kunnen wel eens een groot goed blijken te zijn om te waarborgen dat minderheden in het publieke domein godsdienst en onderwijs naar eigen levensbeschouwelijke opvatting kunnen inrichten.

Dat hier sprake kan zijn van een spagaat is ook de 'seculieren' niet ontgaan. Op 22 februari 2005 werd in de Tweede Kamer gedebatteerd over het thema 'grondrechten in een pluriforme samenleving'. In dat debat werd SGP'er Van der Staaij het vuur na aan de schenen gelegd door PvdA'er De Vries. Aan de *Handelingen van de Tweede Kamer* ontleen ik het volgende.

Vrijheid van godsdienst bij een SGP-meerderheid?

De heer Klaas de Vries (PvdA): De heer van der Staaij zegt dat je bij het ene grondrecht andere gevoelens kunt hebben dan bij het andere. Ik meen dat hij in dit debat bereid moet zijn om te antwoorden op de vraag hoe de SGP aankijkt tegen de vrijheid van godsdienst. Ik heb vanavond nog eens op uw website gekeken. In uw programma van beginselen staat dat onverkort wordt vastgehouden aan het artikel met de zinsnede 'om te weren en uit te roeien elke valse godsdienst, om het rijk des antichrists te gronde te werpen'. Dat wil zeggen dat de overheid niet neu-

traal kan zijn ten opzichte van alle godsdiensten en dat men zich moet houden aan de leer van de Nederlandse geloofsbelijdenis. Als de SGP een meerderheid zou krijgen en zou doen wat in dat program staat, hebben wij dan nog een vrijheid van godsdienst? Staat de heer Van der Staaij daar dus nu ook een beetje ambigu tegenover in de zin van 'het komt ons op het ogenblik niet slecht uit, maar straks is het afgelopen'?
De heer Van der Staaij (SGP): Dat is inderdaad een veelomvattende discussie die minder te maken heeft met de pluriformiteit dan met de homogeniteit. De heer De Vries duidt erop dat er meer homogeniteit in deze samenleving komt en de SGP meer aanhang krijgt. De grondrechten zijn belangrijke rechten. Wij staan er van harte achter dat je die alleen maar bij een twee derde meerderheid kunt wijzigen. Vervolgens kan men nakijken hoe wij ons hebben uitgelaten over de verschillende grondrechten. Bij de vormgeving van de godsdienstvrijheid zijn destijds door de SGP-fractie ook kritische opmerkingen gemaakt. Wij hebben niet voor deze bepaling gestemd. Wij vinden dat er een belangrijke kern in zit, bijvoorbeeld van gewetensvrijheid, maar wij vinden dat de overheid ten onrechte op geen enkele wijze verschil maakt tussen de verschillende godsdiensten, in combinatie met artikel 1 (het discriminatieverbod, GJS). Wij vinden dat er wel een bijzondere positie zou moeten zijn vanuit onze visie op de overheid.

Het valt op, dat Van der Staaij geen rechtstreeks antwoord geeft op de vraag van De Vries over de vrijheid van godsdienst bij een SGP-meerderheid. Zijn collega uit de Eerste Kamer mr. G. Holdijk sprak zich kort voor het Kamerdebat concreter uit. In het *Reformatorisch Dagblad* van 12 februari 2005 zei hij in een interview o.m.:

Onderscheiden verantwoordelijkheden
Theocratie is in de eerste plaats de belijdenis dat God regeert. Dat klinkt simpel, maar voor mij is dat de essentie. … Gereformeerden zijn altijd uitgegaan van onderscheiden verantwoordelijkheden (van kerk en staat). Nooit van een totale scheiding. … Kerk en staat vallen niet samen, maar zijn ook niet twee volstrekt gescheiden sferen. Beide moeten zich laten leiden door de wet van God. …
Neem de zondagsrust, een punt waar de SGP altijd op heeft gehamerd. Dat heeft nog niets aan actualiteit ingeboet. Laat SGP-raadsleden maar gerust tegen het collega zeggen: Wij vinden dat het zwembad op zondag dicht behoort te zijn. En als de gemeenteraad daar op democratische wijze toe besluit, is dat volstrekt legitiem. …
Bij de grondwetswijziging van 1983 hebben we alle godsdiensten gelijke rechten gegeven. De SGP was daar destijds tegen - en terecht -, maar inmiddels hebben we wel met deze wetsbepaling te maken. Ook dat behoort tot de feiten die we onder ogen moeten zien. Binnen die werkelijkheid waarin we nu leven, kunnen we deze mensen niet het recht ontzeggen hun godsdienst in hun eigen gebedshuizen te beleven.

Geen concessie maar confessie
Ook als de SGP in de meerderheid zou zijn, zou zij mijns inziens andere godsdiensten de ruimte moeten geven hun religie te belijden en gebedshuizen te bouwen en te onderhouden. Aan het jodendom hebben we ook altijd ruimte gegeven en daar deed niemand moeilijk over, hoewel het geen Christusbelijdende religie is. Kijk, het openbaar vervoer op zondag stilleggen, is nog tot daaraan toe. Dan belemmer je mensen ook en het is de vraag of je dat moet willen. Maar ik vind dat niet bij voorbaat onacceptabel. Maar mensen niet de ruimte geven hun godsdienst te beleven, raakt hen zo diep, dat ik dat niet zou willen. Tolerantie is wat mij betreft geen zaak van concessie maar van confessie. Het is een vorm van theocratisch besef om de werkelijkheid van het moment in rekening te brengen.
Enerzijds geldt: wat behoort kun je niet afleiden uit wat er gebeurt. Je moet je normen nooit afleiden uit de feiten. Maar je moet wel rekening houden met een bepaalde werkelijkheid in een bepaald land in een bepaalde tijd. De belijdenis dat God regeert gaat ook over die situatie. Mensen neigen er snel toe verder te grijpen dan God grijpt. Maar het komt erop aan het relatieve van de theocratie te accepteren. Het is een torso: het is niet af en het komt niet af.

Op de vraag van de interviewer naar het verschil tussen Holdijks visie en die van de ChristenUnie antwoordde Holdijk:

Eenheid van het leven
In de praktijk accordeert het. Maar ik kan niet zo'n positieve invulling aan het begrip godsdienstvrijheid geven als men soms bij de CU doet. Het theocratisch beginsel dat God regeert kan ik niet inwisselen voor het begrip godsdienstvrijheid. Ik houd staande dat de Bijbel de waarheid is en dat alle andere goden afgoden zijn. En dat de overheid dat heeft te belijden. Daarom wil ik de 21 woorden uit artikel 36 beslist niet schrappen. En daarom val ik Van den Brink niet bij in zijn suggestie het theocratisch beginsel los te laten. Dan geef je de gedachte van de 'eenheid des levens' te veel op. Het loslaten van de belijdenis dat God regeert heeft grote gevolgen voor de theologie. De overheid moet iets laten doorklinken van het appèl dat het alle mensen betaamt de Heere te vrezen. Dat doet niets af van de ruimte die je anderen gunt om hun religie te belijden.

Het is opvallend hoe in al deze beschouwingen 'het theocratisch beginsel' centraal staat, maar dat dit beginsel zo verschillend wordt ingevuld. Holdijk zegt terecht, dat theocratie in de eerste plaats betekent dat God regeert. Maar als we niet in grote verwarring willen komen, moeten we er tegelijk aan toevoegen hóe God regeert, in kerk en staat. Verhelderend kan zijn naast artikel 36 NGB ook artikel 30 in rekening te brengen. Artikel 36 spreekt over de regering van de wereld door wetten en staatsregelingen, artikel 30 over de geestelijke regering van de kerk. God regeert anders ('geestelijk') over de kerk dan over de staat.

Prof. J. Kamphuis heeft als één van de auteurs van de brochure *Een vrije kerk/een vrije staat* (Barneveld 1988) helder onder woorden gebracht hoe een zekere spanning tussen beide onvermijdelijk is, maar dat van een tegenstelling geen sprake is. Het motto van een vrije kerk en een vrije staat betekent volgens Kamphuis niet, dat iedere spanning is opgelost.

Spanning
Zeker niet in het vraagstuk dat ons nu bezighoudt: hoe behoort de houding van de overheid, die zich aan de Bijbel als Gods souvereine woord bindt, tegenover niet-christelijke religies en haar belijders te zijn? Er is inderdaad een element van spanning. Als de overheid zich in haar ambt aan de Bijbel weet gebonden, zal zij uit de aard van de zaak een hartelijke samenstemming aanwezig weten met de christelijke kerk (die niet anders wil dan het evangelie van Christus prediken). In dienst van God en van zijn Zoon Christus vinden zij elkaar. Want Christus is niet alleen de 'Overste van de koningen der aarde', Openb. 1,5. Hij is tegelijk, zoals de apostel Paulus zegt, 'het Hoofd van het lichaam, de gemeente', Kol. 1, 7. Deze 'personele unie' is niet toevallig. …

Dit is een samenstemming die er natuurlijk nooit kan zijn of kan worden ervaren tussen een christelijke overheid en niet-christelijke levensbeschouwingen en religies. Dat geeft ongetwijfeld een spanningsveld, dat ook in de praktijk voor gecompliceerde vragen stelt.
De spanning waarover wij nu spreken, is echter van een heel andere aard dan de problematiek die wordt opgeroepen, wanneer staat en kerk worden vermengd. Wij hebben in de boven aangeduide spanning te doen met een zaak die inherent is aan de geschiedenis, sinds de mens in zonde is gevallen en zonde en dwaling zich doen gelden en sinds God tot de gevallen mens met zijn Evangelie is gekomen en zijn eer en dienst is blijven vragen.
De geschiedenis kent sinds de zondeval, in Gen. 3 beschreven, de botsing van overtuigingen, ook op het allesbeheersende punt van de verhouding tot en de dienst van God. Zolang de geschiedenis voortgaat, zullen de botsingen blijven en zullen de conflictueuze situaties ook ten aanzien van de meest elementaire zaken blijven.
Zo spreekt Christus in het onderwijs aan zijn discipelen waarschuwend ertegen het historische proces geforceerd te willen beëindigen. Hij doet dat bijvoorbeeld in de door Hem gesproken gelijkenis van het onkruid onder de tarwe. De knechten, die het onkruid vóórtijdig van de akker weg willen halen, krijgen van de heer in de gelijkenis te horen dat dit onjuist is, juist met het oog op de tarwe die dan gemakkelijk zou kunnen worden beschadigd. Ze moeten beide opgroeien tot de dag van de oogst, Mat. 13,24-30. ...

Tolerantie

Wanneer we over de vraag naar de verhouding van de overheid, nader: de christelijke overheid, tot niet-christelijke religies nadenken, dan kiezen we hier ons uitgangspunt. De overheid kent en moet kennen in haar eigen ambt een positieve gerichtheid in de binding aan de wil van God die hemel en aarde heeft geschapen en tot vandaag de dag toe onderhoudt en regeert.
Maar juist daarom moet zij ook een verdraagzaamheid (tolerantie) in de praktijk brengen, die niet in indifferentie is gegrond, maar énerzijds in haar beperkte roeping (tot het burgerlijke publieke leven) en anderzijds in de universele heilswil van God, 1 Tim. 2,2 en in zijn geduld, zijn 'lankmoedigheid', 2 Petr. 3, 9,15.

Als we de vraag van De Vries aan Van der Staaij op onszelf mogen toepassen, dan kan het antwoord dan ook onomwonden zijn: in een christelijke staat, zoals wij die voorstaan, zal er godsdienstvrijheid voor ieder zijn. Godsdienstvrijheid in de publieke samenleving is - zoals Rouvoet het in het Kamerdebat terecht uitdrukte - geen zaak van concessie, maar van confessie. Niet de belijdenis dat God regeert, vormt dan ook een bedreiging voor de geestelijke vrijheid in ons land, maar het willen weren van God uit de publieke samenleving.

De redactie feliciteert koningin Beatrix met haar 25-jarig regeringsjubileum en wenst haar Gods zegen toe.